# ŽIDOVSKE TVORNICE/PODUZEĆA U ZAGREBU

| NAZIV TVORNICE/PODUZEĆA | VLASNICI | GODINA OSNIVANJA | ADRESA |
|---|---|---|---|
| **„KRALJEVSKI POVLAŠTENI PARO I UMJETNI MLIN“ – „PAROMLIN“**<br>Zagrebački parni mlin – **Narodna mlinska i gospodarstvena industrija d. d. Paromlin,**<br>Od 1862. do 1910. Dioničko društvo pod nazivom „Narodna mlinska i gospodarska industrija“ d. d. osnovano je 15. listopada 1920. godine. Objedinilo je nekoliko mlinova (uključujući Zagrebački parni mlin, Prvi osječki mlin na valjke, Baranjski paromlin i dr.).<br>Od 1921. do 1946. samostalni fond u arhivima vodi se kao *Zagrebački parni mlin d. d.* | **Skupina uglednih zagrebačkih trgovaca i poduzetnika** okupljenih u konzorcij „Družtvo paromlina“.<br>Glavni osnivači i pokretači su bili: **Vatroslav Egersdorfer** – poznati zagrebački trgovac – i istaknuti zagrebački trgovci židovskog podrijetla **Wolf Breslauer i sin, Samuel Hirschler, Samuel Weiss, Emanuel Prister** i dr.<br>Prvi ravnatelj bio je **Ivan Frankl.** | 1862. | Povijesni industrijski kompleks Paromlina nalazio se na adresi **Koturaška cesta 1** (odnosno na križanju **Koturaške ceste i Trnjanske ceste**), smješten u gradskoj četvrti Trnje. |
| **„PATRIA“, tvornica konjaka i finih likera,** danas **BADEL 1862 koji je nastao spajanjem Patrije s** A. A. Baker & Co. (zagrebačka podružnica londonskog poduzeća za promet čajem i rumom, osnovana 1928.) i Plemenikom (osnovan u Zagrebu 1867. pod nazivom **Arko**, tvornica vina i rakije, koji je nosio do 1946.) | Zajedničko vlasništvo Zlatka Gavranovića i obitelji **Rosenberg**. **Karl Dragutin Rosenbaum i supruga Rozsa/Ruža rođ. Hochsinger** | 1886. | Na uglu Maksimirske ceste 2 i Kvaternikova trga (danas restoran brze prehrane McDonald's). |
| **ZAGREBAČKA DIONIČKA PIVOVARA I TVORNICA SLADA** ili **ZAGREBAČKA** | Osnivači su bili Hrvatska eskomptna banka d. d., Dragan Petar Turković i Gustav vitez Pongratz. Godine 1912. preuzima | 1892. | Nedaleko od križanja Vodovodne ulice s Ilicom. |

| | | | |
|---|---|---|---|
| **PIVOVARA D. O. O. (danas ZAGREBAČKA PIVOVARA 1892.) Pivovara je od 2012. godine u vlasništvu Molson Coorsa.** | je industrijalac **Samuel David Alexander** i postaje glavni dioničar te je vodi do 1939., kada je donesena uredba da se Židovi ne smiju baviti proizvodnjom i prodajom hrane. Obitelj Alexander je obezvlaštena, a vlasnik pivovare postalo je Povlašteno industrijsko i trgovačko dioničko društvo. | | Danas Ilica 224 |
| **TVORNICA HINKA FRANCKA SINOVI D. D. Tvornica kavovina** Osnovana 1892. godine kao podružnica Heinrich Franck Söhne G.m.b.H. u Ludwigsburgu. Djelovala je kao trgovačko društvo, a od 1919. kao javno trgovačko društvo pod nazivom Hinka Francka sinovi sve do 1927., kada je postala d. d. Danas **FRANCK D. D.** | Dio njemačkog multinacionalnog poduzeća „*Heinrich Franck Söhne*“. | 1892. S radom je započela 21. lipnja 1893. | Uprava i prodaja: Filipovićev prilaz 39, tvornički dio Vodovodna 20. |
| **ZAGREBAČKA LEDARA D. D.** ili **ZAGREBAČKA LEDANA D. D.** Poduzeće je pod ovim nazivom djelovalo do 1944. godine. Rješenjem Povjereništva trgovine i opskrbe od 19. ožujka 1950. br. 3714 – VIII – 1 – 1 – 1950., a prema odredbi Ministarstva trgovine i snabdijevanja FNRJ o likvidaciji privatnih dioničkih društava brisanje je upisano u Okružnom sudu u Zagrebu. Nakon Drugog svjetskog rata provedena je likvidacija, a prostorom je upravljalo društveno poduzeće *Slavija*. Kompleks je potpuno | Inicijativu je dao **Josip Siebenschein** (Hranice, Moravska, 1836. – Zagreb, 1908.) te je sa skupinom poduzetnika osnovao dioničko društvo (Kao Zagrebačka ledana d. d. poduzeće je djelovalo od 1904. do 1944. godine, sa sjedištima na dvjema lokacijama: Klaonička ulica broj 4 i Bauerova ulica broj 19. „Zagrebačka ledana dioničko društvo u Zagrebu“ upisano je u Registar II. društvenih tvrtki Trgovačkog suda u Zagrebu na str. 436, 29. prosinca 1904. g. na temelju pravila od 21. prosinca 1904. godine.) | 1904. | Ulica Antuna Bauera 19 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| napušten 1992.<br>Nakon dugogodišnjeg propadanja, u listopadu **2015. godine** pokrenuta je građanska inicijativa stanara i umjetnika koji su privremeno očistili prostor i osnovali neovisni **Kreativni centar Ledana** (kasnije poznat i kao *Autonomija Ledana*) s ciljem prenamjene ovog vrijednog povijesnog resursa u prostor za kulturu i umjetnost. | | | |
| **Poduzeće „MILAN STERN I PRISTER“**, koje je trgovalo brašnom, tjesteninom i lećom. | Suvlasnici **Milan Stern (Zvijezdić**) i **Girolamo Prister**. Godine **1894.** Girolamo Prister istupa iz posla. Nakon Pristerova odlaska, Milan Stern preuzima samostalno vođenje tvrtke. | 1880. – 1905. | Godine 1883. otvorili su podružnicu u **Ilici**, gdje je poslovođa bio Izidor Šterk. Godine 1889. poslovanje preseljavaju na **Trg bana Josipa Jelačića** (tadašnji Jelačićev trg). |
| **„KRALJEVSKA POVLAŠTENA ZAGREBAČKA TVORNICA KOŽA“ – „KOŽARA“**<br>Kasnije **ZAGREBAČKA TVORNICA KOŽA I TVORNICA CIPELA D. D.** | Prvi pokretač je bio **Jakob Stern**, koji je 1869. osnovao zagrebačku tvornicu kože „Kožarnica“ d. d.; nakon njegove smrti tvornicu je vodio sin i vlasnik **Žiga (Sigmund) Štern** od 1898. | 1869. – 1938. | Tkalčićeva ulica (danas Gliptoteka HAZU). |
| **„ASTRA“, Tvornica obuće, Zagreb**<br>Nastala je iz manufakturne radionice koja je od 1918. djelovala kao pogon Zagrebačke tvornice koža u Novoj Vesi (osnovane 1869.)<br>Od 1920. djeluje pod nazivom **Zagrebačka tvornica cipela** (1920. – 1947.) | **Sigmund Stern**, vlasnik Kožare 1920. kao samostalno dioničko društvo u vlasništvu Zagrebačke tvornice koža. | 1920.<br>(1918.) | Tvornica u Novoj Vesi 11.<br>Prodavaonica u Ilici 15. |

| | | | |
|---|---|---|---|
| **1947.:** Preimenovana je u *Tvornicu obuće Franjo Gorjup*.<br>**1968.:** Službeno dobiva naziv *Astra*.<br>Nakon dugogodišnjih poteškoća u poslovanju, tvornica je završila u likvidaciji i stečaju. | | | |
| **TVORNICA KOŽA I TANINA ALKALAY I MEYER**<br>Osnovana kao javno trgovačko poduzeće. Tijekom ili nakon Drugog svjetskog rata, uslijed povijesnih okolnosti, progona židovskih vlasnika te kasnijeg procesa nacionalizacije u socijalističkoj Jugoslaviji, tvornica mijenja status i biva integrirana u državna poduzeća, nakon čega se u dokumentima spominje i pod imenom državna tvornica kože i tanina „ALMERIA“ Zagreb.<br>Potkraj 1960-ih (točnije 1968. godine), državnom kožarskom poduzeću Almeria pripojeni su manji nacionalizirani obrti, uključujući i nekadašnju kultnu zagrebačku tvornicu putnih kovčega i kožne galanterije **Sljeme** (koju je prije rata vodio Samuel Gati).<br>Godine 1986. Almeria se udružuje s gigantom **Astra Zagreb**. Stvara se velika radna organizacija za proizvodnju kože i obuće **Astra-Almeria**, unutar koje je Almeria funkcionirala | Osnovali su je **David Alkalay i Georg Meyer**<br>Tvornica je bila u suvlasništvu Davida Alkalaja (rođenog u Brčkom 1891. godine, sina Ašera).<br>Georg Meyer bio je njemački državljanin, iako je trajno bio naseljen u Zagrebu te je radio u poduzeću do 1936., kada se povlači i David Alkalay postaje jedini vlasnik te se mijenja i oblik vlasništva iz javno-trgovačkog poduzeća u privatno poduzeće. | 1930. | Heinzelova 69 (tada Sajmišna ulica 69). |

| | | | |
|---|---|---|---|
| kao pogon za preradu i proizvodnju same kože. U ožujku 1991. godine, tik pred početak Domovinskog rata, poduzeće se dijeli na dva društva: **Almeria-Zagreb d. o. o.** i **Almeria-Sesvete d. o. o**. Kao i većina tekstilne i kožarske industrije u Zagrebu, tvornica u teškim ekonomskim uvjetima 1990-ih prolazi kroz proces pretvorbe i privatizacije. | | | |
| **„CORIUM", TVORNICA FINIH KOŽA, BRAĆA ATTIAS** Tvrtka se primarno bavila preradom janjećih koža. Poput većine poduzeća u židovskom vlasništvu, tvornica je prekinula s radom ili je konfiscirana uspostavom NDH i izbijanjem Drugog svjetskog rata, nakon čega su se njezini vlasnici suočili s progonima. | Vlasnik tvrtke bio je **Rafael Attias** (rođen u Bihaću 1898. godine), kožarski obrtnik i doktor prava, koji je pripadao uglednoj zajednici sefardskih Židova, i njegov brat **Izidor Attias.** | 1932. – 1941. | Radnička cesta 80 |
| **TVORNICA ŽIGICA** ili **TVORNICA ŠIBICA PULSERA I MOSESA** Trgovačko poduzeće „Pulzer i Moses" | Osnovali su ga istaknuti zagrebački židovski poduzetnici, **Leopold Pulzer i Sigismund Moses** i Ljudevit Alexander | 1873. – 1890. | Savska cesta 139 |
| **TVORNICA OBUVALA** | Suvlasnici Leopold Pulzer i **Samuel (Samojlo) Moses** (1823. – 1912.) te (Josip Hartman i Dragutin Huth) | 1873. | Nepoznata adresa Uži centar grada |
| **„LAVOV",** prva jugoslovenska tvornica sapuna, kristalne sode, svijeća i lužine | Osnovali su je **Josip M. Stern i Leo Pisker**, zagrebački poduzetnici židovskog podrijetla | 1919. – 1922.? Kratko su poslovali. | Selska 7 |
| **TVORNICA ROŽANKOVSKI I DRUG D. D. (kasnije poznata i kao** | **Vladimir Rožankowski**, litograf rodom iz Krakova **Eugen Viktor Feller** – poznati hrvatski ljekarnik i poduzetnik | 1898., od 1917. posluje kao dioničko društvo | Savska 27 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| ***Kromolitografska tvornica Rožankowski i drug d. d.*)**<br>Tiskara, litografska radionica i proizvođač metalne ambalaže.<br>1920-ih izgrađena je velika tvornička zgrada u Savskoj.<br>1931. – unutar pogona u Savskoj započinje i proizvodnja metalne ambalaže, iz čega se razvilo poznato poduzeće **Lim d. d.**, koje se kasnije seli u Heinzelovu/Bužanovu ulicu.<br>Nakon Drugog svjetskog rata i nacionalizacije, tvornica mijenja ime u državnu štampariju **„Ognjen Prica“**. Sredinom 1990-ih taj kompleks preuzima **AKD d. o. o.** (Agencija za komercijalnu djelatnost), državna tvrtka visoke sigurnosti koja na istoj povijesnoj lokaciji u Savskoj cesti 27 i danas tiska osobne dokumente, novčanice i druge zaštićene tiskovine.<br>(poslije tiskara **OGNJEN PRICA I AKD)** | **Matija Freund** – zagrebački poduzetnik<br>**Nathaniel Davidson** (Davodsohn) – židovski poduzetnik<br>**Milivoj Crndak** – tadašnji ravnatelj Prve hrvatske štedione | | |
| **CANJK FABRIK,**<br>spremište prnja Jakoba Weissa de Polna prodavala je krpe Tvornici papira u Rijeci i Zagrebu, kasnije je postala **OBNOVA D. D.** pa **SIROVINA**<br>Tvrtka Bunzel & Biach (u međunarodnim i izvornim izvorima češće pisana kao | Veletrgovac i manufakturista **Jakob Weiss de Polna** (1813.? – 1888.).<br>Posao su nakon njegove smrti nastavili voditi njegovi sinovi (Aleksandar i Artur) pod prepoznatljivim imenom i tvrtkom svog oca, sve dok pogon oko 1900. godine nije i službeno reorganiziran te pretvoren u dioničko društvo Obnova d. d. | Prvo spremište prnja i tekstilnog otpada započelo je s radom 80-ih godina 19. stoljeća.<br>Prvi podaci o pogonu pod nazivom „Canjk fabrik“ pojavljuju se oko 1900. | Spremište prnja ili, kako su ga Zagrepčani zvali, „Canjk fabrika“ ili „Canjkerica“, započelo je s radom na adresi Magazinska 21, a kasnije kao firma Obnova d. d. ima sjedište u |

| | | | |
|---|---|---|---|
| Bunzl & Biach) u Zagrebu djeluje tijekom ili neposredno nakon Prvoga svjetskog rata.<br>Oko 1925. godine: tvrtku za skupljanje i prodaju otpadnih materijala, koja je dotad poslovala pod imenom *Bunzel i Biach* u Magazinskoj 21, preuzima i transformira dioničko društvo pod novim imenom **Obnova d. d. (punim nazivom: *Obnova, d. d. za trgovinu i preradbu sirovina, Zagreb*)**<br>Poduzeće u Magazinskoj 49 službeno je dobilo ime **„Sirovina“** (potpuni naziv: *Sirovina, gradsko poduzeće za prikupljanje otpada*) **1951. godine**. | Nepoznato je od kada je spremište prnja bilo u rukama **židovske obitelji Bunzl.** (obitelj Moritza Bunzla pokrenula je posao 1854. u Bratislavi, a 1883. njegovi sinovi Max, Ludwig i Julius prebacuju sjedište tvrtke u Beč pod nazivom Bunzl & Biach AG). Međutim, oko 1925. podružnica se reorganizira u domaće dioničko društvo pod nazivom **Obnova d. d.** | Tvrtka je pod različitim imenima djelovala do 1951. | Magazinskoj 49 |
| **ZAGREBAČKA DIONIČKA TVORNICA SAPUNA**<br>(tvrtka u narodu i poslovnim krugovima često nazivana i **„TVORNICA FARKAŠ I WEISS“**)<br>Tijekom 1920-ih godina na području Zagreba i ostatka Hrvatske dolazi do osnivanja niza novih, modernijih tvornica sapuna (poput tvornica *Lavov*, *B. Vuksan* ili *Kolin* u Zagrebu) pa je tvornica s vremenom izgubila korak s velikom, nadolazećom industrijskom konkurencijom.<br>Nakon Prvoga svjetskog rata, zagrebačka dionička tvornica s vremenom je **prestala s radom**, a njezini pogoni na Trešnjevci (Vodovodna | **Mavro Farkaš, Vatroslav (Ignac) Farkaš te Julije i Aleksandar Weiss**<br>(obiteljsko poduzeće; Vatroslav Farkaš oženio je Herminu Weiss, sestru Julija i Aleksandra). | Proizvodnja je 1846. započela u Krapini. Godine 1890. sin Vatroslava, Mavro Farkaš, proizvodnju seli u Zagreb i udružuje se s trgovcem A. Weissom. Poslovanje je prošireno 1902. Prestala je s radom sredinom 20-ih godina 20. stoljeća. | Od 1902. Vodovodna bb |

| | | | |
|---|---|---|---|
| ulica) prenamijenjeni su ili apsorbirani u druge industrijske i obrtničke svrhe. | | | |
| **TVORNICA „EDMUND MOSTER I DRUG“,** Potom „**PENKALA-MOSTER**“, pa „**PENKALA-EDMUND MOSTER“, pa „PENKALA TVORNICE D. D.“**. Nakon Drugog svjetskog rata i nacionalizacije, ovaj povijesni pogon pretvoren je u poznatu tvornicu trikotaže i pozamanterije „**NADA DIMIĆ**“ | Vlasnici **Edmund i Mavro Moster**. S **Eduardom/Slavoljubom Penkalom** razvili su proizvodnju penkala i mehaničkih olovaka, a kasnije i gramofonskih ploča. Mavro Moster je s bratom Edmundom Mosterom 1906. od inženjera Slavoljuba Penkale kupio patent Penkala i osnovao poduzeće „Penkala-Moster“. Zajednički grade novu tvornicu u današnjoj Branimirovoj ul. i osnivaju poduzeće „Penkala-Edmund Moster“ d. d. | Kolovoz 1906. – 1926.<br>Godine 1926. tvornicu preuzima banka | Branimirova 9 |
| **KEMIJSKA TVORNICA „BERNARD MOSTER“** danas **„CHROMOS D. D.“** Razvojni put poduzeća započeo je 1920., kada je zagrebački gospodarstvenik Bernard Moster, tada vlasnik veletrgovine kemijskih proizvoda i male radionice za miješanje boja, osnovao **MOSTER, TVORNICU BOJA I POKOSTI**. Potom se tvornica zvala „**MOSTER E. INDUSTRIJA LAKOVA“.** Kasnije se zvala **TVORNICA LAKOVA** Godine 1933. Moster se zajedno s tvornicom ulja, lakova i boja Medić-Zankl iz Ljubljane i tvornicom lanenog ulja i firnisa Zabret iz Britofa kraj Kranja udružio u interesnu zajednicu pod nazivom Združena tvornica firnisa. | Braća **Aleksandar i Bernard Moster** suvlasnici su zajedno s Bernardovim sinovima **Ervinom i Otonom Mosterom.** | 1920.<br>Pod imenom Kemijska tvornica Bernard Moster protokolirani su 1933. | Tvornica je započela s radom kao radionica u dvorišnoj zgradi u **Mesničkoj ulici 13**. Nova tvornica sagrađena je u **Heinzelovoj ul. 59** (negdje se navodi 58). Moster je pogone za proizvodnju smjestio na Radničkoj cesti 41, u prostorije nekadašnje tvornice sapuna. Glavna tvornička zgrada izgrađena je 1923., a tijekom 1930-ih podignuto je ili adaptirano još deset objekata. |

| | | | |
|---|---|---|---|
| **CIGLANE ZAGREB,** Poduzeće za proizvodnju opeke. Nastala je od **TVORNICE OPEKA „MÜLLER & LUBYNSKI“**, osnovane 1885., potom je poduzeće kod Sudbenog stola u Zagrebu **1896.** upisano kao **ZAGREBAČKO DIONIČKO DRUŠTVO TVORNICA OPEKA U ZAGREBU**, poslije u suvlasništvu građevinskog poduzeća i tehničke poslovnice Građevno poduzetništvo Müller i Lubynski arhitekt. U razdoblju između 1932. i 1945. godine poduzeće je službeno nosilo naziv **CIGLANA A. MÜLLER – ZAGREB** 1941. – 1945. Leo Müller je uhićen i ubijen u logoru Jasenovac, a obiteljska imovina, uključujući i ciglanu na Črnomercu, biva **nacionalizirana i oduzeta**. Nakon razdoblja privremene uprave pod nazivom **CIGLANE GRADSKOG NARODNOG ODBORA ZAGREB** od 1945. do 1951., poduzeće 1951. službeno dobiva naziv **CIGLANE ZAGREB**. Tvrtka *Ciglane Zagreb d. d.* službeno prestaje postojati 2011. kada je pripojena koncernu Agrokor. | **Adolf Müller**, naslijedio ga je sin **Leo Miler.** Nakon smrti A. Müllera 1932., ciglanu je naslijedio sin Leo A. Müller. | 1885. – 1941. (pod obitelji **Adolfa Müllera,** osnivača). | Črnomerac Ilica 288 |
| **PRVA HRVATSKA TVORNICA STROJEVA I LJEVAONICA ŽELJEZA** | Većinski dioničar od 1908. **Šandor Alexander** | 1908. (prema nekim izvorima | Prva postrojenja bila su na zagrebačkoj |

| | | | |
|---|---|---|---|
| **D. D.**<br>(Poduzeće je nastalo nakon što je 1908. godine zbog poslovnih problema propala dotadašnja *Strojarsko-električarska tvornica Eisenhuth i drug* (vlasnika Radoslava Eisenhutha). Tvornica je tada otkupljena i reorganizirana kao dioničko društvo pod nazivom **„Prva hrvatska tvornica strojeva i ljevaonica željeza d. d.“)**<br>Tvornica je u potpunosti **prestala s radom 1932.** uslijed velike gospodarske krize i snažne strane konkurencije.<br>Tvrtka je formalno likvidirana i brisana iz trgovačkog registra nešto kasnije, **1936. godine**. | | pokrenuta 1899., prema drugim 1900.), pokrenuo ju je Radoslav Eisenhuth. Radila je do 1932.<br>(1900. – 1932.) | periferiji, kasnije Magazinska cesta prije 13, danas 49. |
| **PRVA HRVATSKA TVORNICA ULJA D. D.**<br>Ili **TVORNICA ULJA ZAGREB – ZVIJEZDA**<br>Nakon Drugoga svjetskog rata tvornica je nacionalizirana.<br>Potkraj 1946. godine briše se stari naziv dioničkog društva te se uvodi ime **TVORNICA ULJA – CRVENA ZVIJEZDA**, koje ubrzo prelazi u skraćeni službeni naziv **TVORNICA ULJA ZAGREB (TUZ)**. Iz ovog razdoblja potječe prepoznatljivo ime brenda – Zvijezda.<br>Tijekom procesa privatizacije, tvrtka 1993. ulazi u sastav koncerna Agrokor, a **1995.** službeno | Dioničko društvo. Većinski vlasnik obitelj **ALEXANDER.** Upravni odbor: Samuel David Alexander, Maurice A. Roubeix, Alfred Pick, Branko Alexander, Ivo Alexander, Dragutin Alexander, Božidar Alexander. | Osnovana 15. rujna 1916., a proizvodnja je započela 1917. u Palmotićevoj. | Počela je s radom u Palmotićevoj ulici 82, od 1920. tvornica seli se u Branimirovu ulicu 71, koja se prije zvala Baroševa ulica 71. |

| | | | |
|---|---|---|---|
| mijenja ime u **Zvijezda d. d.**, čime se brend i službeno integrira u naziv tvrtke.<br>Nakon sloma Agrokora, 2019. operativno poslovanje preuzima novoosnovano društvo **Zvijezda plus d. o. o.** pod okriljem Fortenova grupe.<br>Početkom **2026.**, osječka Žito d. d. grupa preuzima tvrtku **ZVIJEZDA PLUS D. O. O**. od Fortenova grupe. | | | |
| **„DOLENSKO“ D. D. ZA INDUSTRIJU DRVA** (kasnije poznato i pod nazivom **„DOLENSKO“ D. D. ZA INDUSTRIJU DRVA KARLOVAC**) dioničko društvo za trgovinu i preradu drva.<br>Iako su administracija i upravno središte u početku bili vezani za Zagreb, tvrtka je svoje glavne proizvodne kapacitete razvijala u široj okolici, da bi krajem 1930-ih i početkom 1940-ih službeno djelovala pod nazivom **„Dolensko“ d. d. za industriju drva Karlovac.**<br>Nakon Drugog svjetskog rata i promjene ekonomskog sustava, privatna dionička društva u šumskoj industriji su nacionalizirana i restrukturirana u državna poduzeća, čime brend „Dolensko“ d. d. prestaje postojati u svom izvornom obliku.<br>Tvornica je pod izvornim | Ravnatelj **SALAMON BENEDIK,** a partneri su bili iz obitelji Deutsch. | Poč. 20. stoljeća, prije Prvoga svjetskog rata, ne zna se točna godina osnivanja Ponovno su službeno osnovani 19. siječnja 1921. kao dioničko društvo. | Nekoliko je adresa:<br>Salamon Benedik poslove je vodio iz vlastitog stana koji se nalazio na **Trgu žrtava fašizma 9** (bivša ulica Kneza Višeslava).<br>Dio ureda bio je na Trgu žrtava fašizma 6.<br>Administracija je bila u Vukotinovićevoj ulici 2. |

| | | | |
|---|---|---|---|
| imenom poslovala sve do završetka Drugoga svjetskog rata (odnosno do 1945. – 1948.), kada dolazi do korjenitih promjena u vlasničkoj i industrijskoj strukturi Jugoslavije. | | | |
| **ZAGREBAČKA TEKSTILNA TVORNICA VILIM REINER, vlasnik Mavro Sauerbrunn** (od 1939. tvrtka nosi naziv **ZAGREBAČKA TEKSTILNA TVORNICA D. D.)**<br>U vrijeme NDH tvrtka je stavljena pod izravnu upravu vlasti NDH te je tvornica Mavru Sauerbrunnu oduzeta. Završetkom rata i dolaskom socijalističke vlasti u Jugoslaviju, tvornica nije vraćena prvotnim vlasnicima, odnosno njihovim nasljednicima. Umjesto toga, tvrtka je 1946. godine potpuno nacionalizirana. Strojevi i pogoni nekadašnje Reinerove tvornice postali su dio nekog od velikih zagrebačkih tekstilnih divova tog doba (poput tvornica *Nada Dimić* ili *Kamensko,* koje su objedinile predratne pletionice i tekstilne pogone). | Gospodarstvenik **Mavro/Moritz Sauerbrunn** (1862. – 1942.) i Vilim Reiner.<br>Iako je nosila ime osnivača Vilima Reinera, kasniji dugogodišnji vlasnik tvornice bio je **Mavro Sauerbrunn.** | 1905. – 1941. | Prilaz baruna Filipovića 23a (Črnomerec). Danas je u tom objektu Lauba. |
| **TVORNICA NAMJEŠTAJA BOTHE I EHRMANN D. D.**<br>Poduzetnik Eugen Ferdinand Bothe pokrenuo je obrt 1889., a 1895. | Tvrtku su u Zagrebu prvotno pokrenuli poduzetnik Eugen Ferdinand Bothe i njegov poslovni partner Samuel Ehrmann (iz židovske obitelji).<br>Eugen Ferdinand Bothe pokrenuo | 1889. – 1945. | Savska 25 (Početno je djelovala na lokacijama poput Ilice 45, da bi se 1912. pogon |

| | | | |
|---|---|---|---|
| godine u posao se uključuje obitelj Ehrmann (Samuel i Aleksandar), kada tvornica dobiva ime. Od 1910. posluje kao dioničko društvo.<br>**1889. – 1895.:** Osnovana je pod imenom njezina pokretača, **Eugena Ferdinanda Bothea** (djeluje kao obrt/trgovina umjetničko-obrtnih predmeta).<br>**1895. – 1910.:** Nakon udruživanja sa Samuelom Ehrmannom, tvrtka je u listopadu 1895. službeno protokolirana u Zagrebu pod nazivom **„Bothe i Ehrmann“**. Nosila je i prestižni naslov *kraljevskog dvorskog dobavljača*.<br>**1910. – 1936.:** Tvrtka se transformira u dioničko društvo uz financijsku podršku Prve hrvatske štedionice te dobiva konačni službeni naziv **„Tvornica namještaja Bothe i Ehrmann d. d.“**. Često se oglašavala i kao *„Tvornica umjetničkog pokućstva Bothe i Ehrmann d. d.“*<br>Proizvodni pogoni u Savskoj 25 **prestali su s radom 1936.**<br>Formalno-pravna **likvidacija tvrtke započela je 1937.** i trajala je sve do kraja Drugog svjetskog rata. | je proizvodnju namještaja 1889. godine, a od **1895.** tvrtka posluje pod zajedničkim imenom *Bothe i Ehrmann*. Godine 1910. pretvorena je u dioničko društvo (**d. d.**). | | preselio na adresu **Savska cesta 25** (na mjesto današnjeg Studentskog centra). |
| **PRVA ZAGREBAČKA TVORNICA PJENICE**<br>Tvornica se bavila | Zagrebački poduzetnik i osnivač je bio **Žiga (Siegfried) Weiss.** Rođen je 1859. godine u | 1892. – prestala je s radom tijekom 1920-ih. | Ilica 122 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| proizvodnjom pjenice (kvasca) za pekarstvo i pivarstvo.<br>Prekretnica u radu tvornice nastupa uoči i neposredno nakon završetka Prvoga svjetskog rata. Sam osnivač **Žiga Weiss preminuo je 1. veljače 1920.** u Zagrebu.<br>Nakon njegove smrti, u novim društveno-ekonomskim okolnostima Kraljevine SHS i pod pritiskom veće industrijske konkurencije (poput obližnje tvornice kvasca u Savskom Marofu), proizvodni pogon u Ilici 122 je **tijekom 1920-ih postupno ugašen**. | Nagykanizsi u Mađarskoj, a preminuo je 1920. u Zagrebu. | | |
| **TVORNICA CIGARETNOG PAPIRA I TULJAKA** „**GOLUB**“ i listovnog papira „**LIPA-MILL“**<br>Mavro i Žiga Graf osnovali su 1907. godine tvornicu pod nazivom **PRVA HRVATSKA TVORNICA CIGARETNOGA PAPIRA I TULJAKA GOLUB** u Maksimirskoj ulici u Zagrebu. Iste godine tvornicu je otkupio poduzetnik Matija Freund. Matija Freund je 1920. utemeljio društvo za konfekciju papira, koje od 1921. djeluje pod nazivom **Lipa Mill** (nazvano po listu lipe iz zaštitnog znaka).<br>Nakon poslijeratne nacionalizacije 1946. poduzeće je obnovilo proizvodnju kao državna | **Matija Freund** doselio se 1903. i 1907. preuzeo od **Žige Grafa** tek osnovanu tvornicu cigaretnog papira i tuljaka „Golub“. Bio je temelj koncerna koji je nakon 1918. preuzeo Zagrebačku dioničku tvornicu papira, a 1920. osnovao poduzeće za izradu listovnog papira „Lipa Mill“. Većinski vlasnici su uz M. Freunda tada bili i članovi njegove obitelji Pavao, Ladislav i Malvina, koji su držali glavninu dionica i u ostalim glavnim poduzećima zagrebačke industrije papira (Rožankovski i drug, Jela, Hrvatska industrija papira d. d.), a među ostalim dioničarima bili su Pavao Neuberger, Artur Mansch, obitelj Kugli i dr.<br>U upravnom odboru d. d. bili su: Franjo Latković, Matija Freund (od 1921. do 1935.), Artur Mantsch, Ivo Kugli, Zlatko Kugli, | 1907. (1920.) | Na Maksimirskoj ulici 30 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| tvornica pod **nazivom LIPA MILL, TVORNICA KUVERATA.** | Pavao (Pavle) Freund (1923. – 1941.), Laci Freund (1930. – 1936.). | | |
| **TIPOGRAFIJA, GRAFIČKO-NAKLADNIČKI ZAVOD D. D.**<br>Nakon 1945. na temelju njezinih pogona utemeljena je novinska i tiskarska kuća **VJESNIK.** | Tvrtka je utemeljena spajanjem triju poznatih zagrebačkih tiskara: **Ignjata Granitza**, Jana Novaka i **Dragutina Schulhofa.** | 1920. | Na **Trgu Petra Preradovića 5** (tadašnjem Preradovićevom trgu, koji Zagrepčani tradicionalno zovu *Cvjetni trg*) *Tipografija d. d.* preuzela je ovaj prostor od poznate tiskare **Ignjata Granitza, Preobraženska 6.** |
| **„C. D. GAON" tvornica trikotaže i pletene robe**<br>Prvo se zvala Tvornica kratkom robom na veliko (1921. – 1931.), potom Tvornica trikotaže i pletene robe C. D. Gaon (1931. – 1946.), Tvornice trikotaže Cezara Davida Gaona na Zavrtnici u Zagrebu<br>Tijekom Drugog svjetskog rata tvornice Gaon i Lacet dospjele su u vlasništvo NDH, a njihovi su vlasnici zbog židovskoga podrijetla bili protjerani.<br>Ta su poduzeća 1946. nacionalizirana te pritom preimenovana: Lacet je dobio ime Vrpca, a Gaon Industrija tekstilnog pletiva **INTERPLET**. Nakon što su tekstilna poduzeća došla pod nadležnost Direkcije za industriju trikotaže i konfekcije, Vrpca se 1950. spojila sa Zagrebačkom pletionom te s više manjih | Vlasnik **Cezar Sadik Gaon** i brat **Albert Gaon.** | 1925.<br>Negdje se navodi 1924. | Administrativno sjedište tvrtke nalazilo se u **Tuškanovoj ulici**, dok su se sami proizvodni pogoni nalazili na **Zavrtnici.**<br>Veletrgovina na samom **Trgu bana Jelačića 23**, a od 1931. i u **Jurišićevoj ulici 3.** |

| | | | |
|---|---|---|---|
| poduzeća: Štern iz Karlovca, Rukavina i Haclach te Dragutin Rožić i sin iz Zagreba i dr. Novoosnovano poduzeće tada je dobilo naziv **NADA DIMIĆ.** | | | |
| **H. JAKOB TVORNICA VUNENIH TKANINA** (prvotno osnovana pod nazivom **TVORNICA VUNENIH TKANINA SCHINDEL – H. JAKOB,** a kasnije poznata i kao **JAKOB & SCHINDEL)** Iako točan datum prestanka rada pod ovim specifičnim imenom nije precizno zabilježen, povijesni izvori pokazuju da je Tvornica vunenih tkanina Schindel – H. Jakob u Kustošiji poslovala do Drugoga svjetskog rata, odnosno do razdoblja poraća (druga polovica 1940-ih). | Osnivači i suvlasnici ove tvornice bili su tekstilni poduzetnici **Hermann Jakob** (H. Jakob) i partner pod prezimenom **Schindel.** **Herman Jakob** bio je tekstilni poduzetnik i industrijalac židovskog podrijetla. | 1935. | Kustošija |
| **TVORNICA KANDITA I ČOKOLADA „UNION“** Ili „**UNION“ TVORNICA KANDITA I ČOKOLADE, DEUTSCH I KÖNIG** Danas **TVORNICA BOMBONA I ČOKOLADE „KRAŠ“** Osnovana kao **„Prva hrvatska tvornica kandita, čokolade i finih slastica“**. Ta je tvornica, uz obrtničku radionicu i kasniju tvornicu *Union* (koju su osnovali Julije König i Slavko Deutsch), postavila temelje za industrijsku proizvodnju bombona i čokolade u | Prije 1902. Stjepan Spitzer osnovao je Prvu hrvatsku tvornicu kandita, čokolade i finih slastica. Povijest tvrtke započinje **1902.** kada su zagrebački trgovci i poduzetnici **Julije König** i **Slavoljub (Slavko) Deutsch** osnovali obrtničku radionicu za proizvodnju slatkiša u Kurelčevoj ulici. König je u posao unio stručno znanje i iskustvo u izradi slastica, dok je Deutsch osigurao potreban kapital. Vlasnici su **1911.** izgradili veliku, modernu tvorničku zgradu u tadašnjoj Baroševoj ulici (danas **Ulica kneza Branimira 21** u Zagrebu). | (1902.) 1911. | Kurelčevoj ulici Baroševoj ulici (danas **Ulica kneza Branimira 21** u Zagrebu) Do 1941. nalazila se na adresi Branimirova ul. 29. |

| | | | |
|---|---|---|---|
| glavnom gradu.<br>Tvornica je mijenjala imena:<br>**1911. – 1945. \| Union, tvornica za proizvodnju čokolade i kandita**<br>**Nakon Drugog svjetskog rata (oko 1946.) do 1950. \| Union, tvornica čokolade, bombona i marmelade**<br>(nakon rata, nove su vlasti nacionalizirale tvornicu te su joj privremeno pripojene dvije manje zagrebačke tvornice: *Mirim* (preseljena iz Maribora) i *Grič* (preimenovana u *Sutjesku*)<br>**1950. \| JOSIP KRAŠ, TVORNICA ČOKOLADE, BOMBONA I KEKSA**<br>Dolazi do ključnog spajanja dotadašnjeg *Uniona* i nacionalizirane tvornice keksa i vafla *Bizjak* (koja je već ranije kratko bila preimenovana u Tvornicu keksa Josip Kraš). Novo, jedinstveno poduzeće dobiva ime po **Josipu Krašu)**<br>**1976. SOUR Cibona**<br>1992. / 1993. – danas \| **KRAŠ D. D.** | | | |
| Obiteljsko poduzeće, od 1885. posluje pod imenom „**FILIP DEUTSCH I SIN“** jer se poslovanju pridružio sin Vilim.<br>Kada su se 1894. u rad uključila i ostala dvojica sinova, Albert i Benko, naziv je promijenjen u **„FILIPA DEUTSCHA SINOVI, TRGOVINA DRVIMA I ŠUMSKA** | Osnivač Filip, naslijedili su ga sinovi Vilim Deutsch (Deutsch Maceljski).<br>Braća Albert i Benko<br>Filip Deutsch, od 1885. i sin Vilim, kasnije članovi društva su Albert Deutsch i Gustav Maceljski. | Poznati hrvatski industrijalac i trgovac židovskog podrijetla, **Filip Deutsch** (kasnije plemeniti Maceljski), otvorio je **1860.** godine u Zagrebu | **Vrhovčeva 1** (danas Draškovićeva 1) |

| | | | |
|---|---|---|---|
| **INDUSTRIJA, ZAGREB D. D**." (negdje se pojavljuje i kao „Filipa Deutscha Sinovi, Vrhovčeva 1, Zagreb d. d.")<br>1910. – tvrtka nosi naziv „**FILIP DEUTSCH I SINOVI, PLEMENITI MACELJSKI"**<br>Ključan trenutak za povijest tvrtke dogodio se 1910. i 1911. godine, kada je obitelj kupila zemljište od Plemenite općine turopoljske te na željezničkoj pruzi Zagreb–Sisak podigla veliku parnu pilanu („Paropilana Filipa Deutscha sinova"). **„Maceljski"**. Nakon Drugog svjetskog rata i proganjanja članova obitelji tijekom holokausta, poduzeće je 1945. godine nacionalizirano.<br>Tvrtka nakon 1945. gasi obiteljsko ime. Imovina paropilane u Turopolju i povezanih pogona integrirana je u tadašnja državna drvno-industrijska poduzeća. | | skladište za trgovinu građevnim drvom i ogrijevom. Od **1885.** poduzeće. | |
| **TVORNICA VAGA ZAGREB (TVZ)**<br>Proizvodnja različitih mjernih instrumenata i vaga te trgovina željeznom i metalnom robom<br>**1930-ih:** Prve korijene u Lopašićevoj ulici postavlja Josef Deutsch osnivanjem privatne Tvornice vaga Zagreb.<br>Godine **1947.** utemeljuje se službena **Tvornica** | **Josef Deutsch** | Početak 1930-ih | Tvornica je bila u Zelinskoj ulici, a ured u Lopašićevoj ulici. |

| | | | |
|---|---|---|---|
| **vaga Zagreb (TVZ)**. Iz ovog su razdoblja i danas najpoznatije starinske mehaničke, kuhinjske i kućne vage s prepoznatljivim lijevanim ili utisnutim logotipom „TVZ“. Godine **1951.** Mijenja ime u **Ivis**. Od **1971.** posluje pod nazivom **TTM** (Tvornica tehnoloških mjernih uređaja). Godine **1990.** Transformira se u dioničko društvo pod imenom **VAGE d. d.** Godine **2007.** pa sve do danas posluje kao društvo s ograničenom odgovornošću pod imenom **VAGE d. o. o.** | | | |
| **TVORNICA „SLAVONIJA“ D. D. za industriju drva, Zagreb (kasnije poznata i kao *„Slavonija“ d. d. za industriju drva u Brodu*)** Tvrtka je osnovana u Slavonskom Brodu, a djelovala je i u Zagrebu. Jedna od ključnih povijesnih drvno-industrijskih tvrtki na ovim prostorima, značajna i po tome što se ubraja u **suosnivače današnjeg industrijskog diva ĐURO ĐAKOVIĆ**. U travnju 1945., prilikom povlačenja njemačke vojske iz Slavonskog Broda, tvornica „Slavonija“ namjerno je zapaljena i izgorjela je do temelja. | **Aleksandar Ehrmann**, nadravnatelj i generalni direktor Jugoslavenske šume d. d. iz Zagreba, iako je tvrtku zapravo **1901.** osnovao **Leon Ehrmann** (brat kasnijeg direktora Aleksandra). Puni razvoj započinje pokretanjem velike moderne pilane u Slavonskom Brodu 1903. Ključna figura tvrtke postao je **Aleksandar Ehrmann** , koji je preuzeo vođenje obiteljske „Slavonije“ d. d. **1916.** i bio na njezinu čelu kao vlasnik i generalni direktor sve do **1934.** Ehrmann je povezao „Slavoniju“ d. d. s drugim gigantima tog vremena. Bio je generalni direktor poduzeća *„Jugoslavenska šuma d. d.“* iz Zagreba te industrije drva *„Una d. d.“* iz Bosanske Dubice. Od 1919., Aleksandar je sa svojim bratom Oskarom vodio i tvrtku **„Bothe i Ehrmann d. d.“ iz Zagreba. „Slavonija“ d. d.** | 1901.<br>1916. – 1936. | Savska cesta 23-23A |

| | | | |
|---|---|---|---|
| | služila je kao primarni dobavljač vrhunske drvne građe. | | |
| „**CUTRILIN“**, kemijska tvornica danas **KUTRILIN d. o. o**. Tvrtka je započela s radom 1930. kao komanditno društvo na Selskoj cesti u Zagrebu, specijalizirano za proizvodnju pomoćnih sredstava za obradu kože i tekstila. Poduzeće je 1932. otkupio dotadašnji upravitelj i suvlasnik Oskar Winkler. Od 1934. pokreće i vlastitu rafineriju ribljeg i ricinusova ulja. Za rata poduzeće je bilo konfiscirano od strane NDH, a poslije rata nacionalizirano. Od tada je nastavilo djelovati pod nazivom Kutrilin, tvornica pomoćnih sredstava za kožarsku industriju. Nakon Drugog svjetskog rata tvrtka je nacionalizirana. Godine 1964. udružuje se s industrijama *Chromos* i *Katran* u golemi Kemijski kombinat **Chromos – Katran – Kutrilin (CKK)**, čime se proizvodnja seli i širi na lokaciju na Radničkoj cesti. | **Oskar Winkler** Ne zna se puno o njemu, no pretpostavlja se da je bio Židov. | 1930. | Na Selskoj cesti Selska 26 (poslije preseljena na Radničku cestu, bila je dio poduzeća Chromos-Katran-Kutrilin). |
| **PRVA JUGOSLOVENSKA TVORNICA SAPUNA, KRISTALNE SODE, SVIJEĆA I LUŽINE JOSIP M. STERN I LEO PISKER** Budući da je taj naziv bio predug za svakodnevni govor, etikete i reklame, tvornica je poslovala i oglašavala se pod kraćim, | **Josip M. Stern i Leo Pisker** | 1919. – sve do Drugog svjetskog rata. | Selska 7 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| prepoznatljivim imenom **TVORNICA „LAVOV“ (ponekad i *TVORNICA SAPUNA LAVOV* ILI *LAVOV STERN & PISKER)***<br>Tvornica se aktivno spominje u međuratnim poslovnim adresarima, sajamskim katalozima i planovima grada kroz 1920-e i 1930-e godine.<br>Rad tvornice praktički prestaje početkom 1940-ih (uslijed izbijanja Drugog svjetskog rata na ovim prostorima 1941.)<br>Izvorni privatni pogon na Selskoj 7 na Trešnjevci nakon rata više nije obnovljen pod imenom svojih osnivača Sterna i Piskera. | | | |
| **SAVA, TVORNICA SAPUNA I KEMIJSKIH PROIZVODA D. FRIED, LEWI I DR. K. D.,** Komanditno društvo<br>Tvornica **„Sava“ prestala je postojati u obliku samostalne privatne tvrtke nakon Drugog svjetskog rata**. Točan trenutak njezina gašenja kao zasebnog subjekta veže se uz poslijeratne društveno-političke promjene i val nacionalizacije.<br>Nova socijalistička vlast odlučila je okrupniti rascjepkane i tehnički slabije opremljene predratne obrtničke radionice i male tvornice sapuna s područja | **D. Fried, Lewi i suradnici**<br>O osnivačima nema puno podataka izuzev da su pripadali valu židovskih poduzetnika i industrijalaca koji su krajem 19. i početkom 20. stoljeća | Oko 1920. | Savska 76 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| Zagreba te je 1947. službeno utemeljeno Gradsko poduzeće za proizvodnju kozmetičkih proizvoda i sapuna **LABUD**.<br>Može se reći da je **„Sava" kao samostalni brend i pravni subjekt ugašena krajem 1940-ih**, no njezino industrijsko nasljeđe nastavilo je živjeti kroz razvoj zagrebačkog **METEOR GRUPA – LABUDA** | | | |
| **TVORNICA SAPUNA I KEMIČKIH PROIZVODA HUGO BLÜHWEISS** registrirana početkom 20. stoljeća pod tim imenom (izvorno ju je vodio Hugo Blühweiss kao komanditno društvo (k. d.)<br>U međuratnom razdoblju tvornica mijenja ime u **ZORA, TVORNICA SAPUNA I KEMIČKIH PROIZVODA**, **HINKO PROCHAZKA K. D.**<br>Nakon Drugog svjetskog rata, u sklopu masovne nacionalizacije privatnog vlasništva u Jugoslaviji, tvornica je prešla pod upravu Zemaljske uprave narodnih dobara Narodne Republike Hrvatske.<br>Tvornica je pod originalnim nazivom i pod kasnijim imenom „Zora" poslovala sve do **kraja Drugog svjetskog rata**, odnosno do **1945./1946.**, kada je formalno prestala postojati kao privatno poduzeće. | Zagrebački odvjetnik i poduzetnik **Hugo Blühweiss** (1893. – ?). Bio je oženjen **Zorom rođ. Rosenberg** (rođenom 1898. godine), s kojom je imao i djecu. Zanimljivo je da se ime njegove supruge (Zora) podudara s kasnijim novim imenom tvornice sapuna („Zora").<br>Kao vlasnik tvornice sapuna i kemikalija u Zagrebu, Hugo je surađivao s utjecajnim figurama židovske i građanske zajednice. Zastupnik njegove tvornice i član Nadzornog odbora bio je ugledni pravnik dr. **Rudolf Blis** (rođen kao Blühweiss, rođak poznatog političara i odvjetnika Hinka Hinkovića), koji je kasnije promijenio prezime u Blis. To ukazuje da je tvornica zapravo bila obiteljsko-poslovni projekt vođen unutar utjecajnog kruga rođaka i partnera.<br>Kasnije tvornica prelazi u ruke Hinka Prochazke. | Oko 1920. – 1945./1946. | Zagorska 31 (prije toga je proizvodila mast za obuću na adresi Magazinska 42). |
| „**OVEX EXPORT**", | Suvlasnici odvjetnik **Žiga Spitzer** | Nakon 1919. | Trg kralja |

| | | | |
|---|---|---|---|
| Zagreb<br>Tvrtka „Ovex Export“ prestala je postojati u svom izvornom obliku uspostavom NDH i provođenjem procesa takozvane „arijanizacije“, kada su židovskim vlasnicima masovno oduzimana poduzeća i imovina. | i trgovac **Maksim Stern**<br>Kasnije se pojavljuju i imena **A. Rothmüller i Ž. Graf.** | | Tomislava 6 |
| „**SCHREIBER I MAYER**“, veletrgovina kožom<br>Glavna djelatnost bila im je trgovina i distribucija kože na veliko.<br>NIJE TVORNICA | Osnivači Schreiber i Mayer.<br>O osnivačima nedostaju detaljni podaci.<br>Jedan od dugogodišnjih pravnih zastupnika poduzeća „Schreiber i Mayer“ bio je poznati zagrebački pravnik i odvjetnik **dr. Julijo Schönbaum.** | Aktivno je poslovalo u prvoj polovici 20. stoljeća (zabilježeni su povijesni dokumenti, reklame u tadašnjem tisku poput lista *Židov).* | Sjedište tvrtke nalazilo se u samom centru Zagreba, u **Jurišićevoj ulici.** |
| „**KOLOMAN JUHN I DRUG“ ili *Koloman Juhn & Co.***<br>Tekstilna tvornica<br>„Zastupstvo tekstilnih tvornica Juhn Koloman“<br>Poduzeće je bilo zastupnička kuća za vanjsku trgovinu i uvoz/izvoz.<br>Poduzeće **„Koloman Juhn i drug“** prestalo je s redovitim radom **u proljeće 1941.**, neposredno nakon uspostave Nezavisne Države Hrvatske (NDH). Nakon Drugog svjetskog rata više nije obnovilo rad. | Jedan od suvlasnika bio je Oton Mellman, koji je došao iz Osijeka, a drugi suvlasnik Koloman Juhn (Židov).<br>**Oton Mellman**, židovski poduzetnik rođen u Češkoj (Jihlava), koji se 1917. godine iz Osijeka doselio u Zagreb.<br>Osnivač, **Koloman Juhn**, bio je trgovac i bankovni ravnatelj podrijetlom iz Požege. | 1929. – 1942. | Ured Boškovićeva ulica 6 |
| **„POLLAK-ALBERT-BORNSTEIN“** i kasnije poznata kao **„POLLAK & BORNSTEIN“**<br>Građevinsko poduzeće | Suosnivači i partneri tvrtke bili su poznati zagrebački graditelji **Milan Pollak**, **Jaroslav Albert** i **Julio (Julije) Bornstein.** | 1911. – 1941. | Gajeva ul. 37. |

| | | | |
|---|---|---|---|
| Nakon odlaska Jaroslava Alberta, tvrtka je nastavila uspješno poslovati pod imenom **Pollak & Bornstein** sa sjedištem u Gajevoj ulici.<br>Rad poduzeća prekinuo je početak Drugog svjetskog rata i uspostava Nezavisne Države Hrvatske (NDH) 1941. Budući da su suosnivači tvrtke (poput Julija Bornsteina) bili židovskog podrijetla, poduzeće je pod utjecajem rasnih zakona i političkih prilika te godine ugašeno, a njihova je imovina nacionalizirana ili oduzeta. | | | |
| **GRAĐEVINSKO PODUZEĆE „A. FRIEDMANN & M. LORBER & I. MEVORAH D. D. ZAGREB“** i **LORBER & MEVORAH A. FRIEDMANN & M. LORBER & I. MEVORAH D. D. Zagreb**<br>**Djelatnost:** Gradnja i projektiranje stambenih i drugih objekata u duhu modernizma 1930-ih Djelovali su tijekom međuratnog razdoblja, 1930-ih, sve do početka Drugog svjetskog rata. | Vlasnici su: **Izrael Mevorah Moses (Moše) Lorber**<br>Suvlasnik je i **Armin Friedmann.** | 1931. – 1941. | **Domjanićeva ulica 11** (tadašnja *Frankova ulica*): Ovdje se nalazila obiteljska kuća suvlasnika i građevinskog poduzetnika Izraela Mevoraha, koju je projektirao drugi suvlasnik i glavni arhitekt poduzeća, Moses Lorber. Suvlasnici su često koristili svoje privatne ili novosagrađene stambeno-poslovne objekte za vođenje administrativnih poslova svojih tvrtki. |
| „**MAYLÄNDER I MICHOVER“**<br>Trgovačka tvrtka, trgovački obrt/poduzeće | Vlasnik **Bela Michover**, suvlasnik Mayländer (nepoznato ime). | 1920-ih – 1930-ih godina | U Draškovićevoj ul. (nepoznat broj) |

| | | | |
|---|---|---|---|
| Trgovina tekstilom, kolonijalnom robom i manufakturnim proizvodima<br>Tvrtka se izričito spominje u fondu *Ravnateljstva ustaškog redarstva (RUR) – Židovski odsjek* (kutija/predmet br. 27567). | | | |
| „**B. MICHOVER**“<br>Tvrtka se bavila uvozom, prodajom tekstila, mješovite robe ili kolonijalnih proizvoda<br>Nema puno podataka o poduzeću. | **Bela Michover**, vlasnik | 1920-ih – 1930-ih godina | U Gundulićevoj ulici |
| Građevno poduzetništvo „**MONJAC-KRUŠLIN & BEHRMANN“** ili **ARHITEKTONSKI BIRO MONJAC, KRUŠLIN & BEHRMANN**<br>Ovo je poduzetništvo krajem 1920-ih i tijekom 1930-ih projektiralo i izgradilo niz značajnih stambenih i stambeno-poslovnih zgrada u Zagrebu. | Suvlasnik, poduzetnik **Manojlo (Manko) Behrmann** s drugima: J. Monjac i Mirko Krušlin | Potkraj 1920-ih i tijekom 1930-ih godina. | Projektni ured je bio u Stančićevoj br. 6. |
| **GRAĐEVINSKO PODUZEĆE „INŽ. IVANČIĆ & WOLKENFELD“**<br>(često navođeno i kao *Ivančić & Wolkenfeld*)<br>Uspostavom NDH 1941., inženjer Wolkenfeld i njegova obitelj bili su izloženi progonu zbog židovskog podrijetla. Iako je bio evidentiran kao vlastima „neophodno potreban stručnjak“, u kolovozu 1941. bježi iz Zagreba preko Dubrovnika te s vremenom uspijeva | Suvlasnik inženjer **Hinko (Heinrich) Wolkenfeld**<br>Poduzetnik. | Uglavnom 1920-ih i 1930-ih godina. | **Prilaz 2** (danas poznat kao Prilaz Đure Deželića). Oskudni podaci. |

| | | | |
|---|---|---|---|
| emigrirati u Argentinu, čime tvrtka trajno prestaje s radom u izvornom obliku. | | | |
| **TVORNICA ČARAPA „MARGOT“**<br>Tvornica je nastala u razdoblju kasnih 1920-ih ili početka 1930-ih godina. „Margot“ je u Zagrebu radila svega nekoliko godina. Njezin rad obilježila je proizvodnja finijih pletenih artikala i čarapa na tada modernim mehaničkim strojevima. Početkom 1933., braća Aleksandar i Josip Tessler sa svojim su kapitalom ušli u čakovečku tvrtku **„Braća Graner“** (koja je bila preteča kasnije poznate tekstilne industrije *MTČ*) te su tijekom **1933.** vlasnici demontirali postrojenja i strojeve tvornice „Margot“ u Zagrebu te ih preselili u **Čakovec.**<br>Već iduće, **1934.**, u Čakovcu je na temelju tih strojeva započela proizvodnja trikotaže (kasnije poznata pod imenom „King“). | Suvlasnici braća **Josip i Aleksandar Tessler.** | 1930. – 1933. Strojeve iz zagrebačkog postrojenja prebacili su 1933. u Čakovec (podaci o djelovanju u Zagrebu nisu potpuni). | Na području Maksimirske ceste (točan broj nije zabilježen). |
| „**JABLAN“, TVORNICA SAPUNA I OSTALIH SREDSTAVA ZA ČIŠĆENJE FRANJO VAJS.**<br>Tvornicu je 1937. registrirao i pokrenuo Franjo Weiss (u arhivskim dokumentima često naveden u fonetiziranom obliku *Vajs*). Tvrtka je aktivno poslovala od svog osnutka 1937. pa sve do | **Franjo Vajs (Weiss)** | 1937. | Ulica Mošinskog 22 (današnja Nazorova ul.) Druga lokacija poduzeća je Martićeva ul. 15. |

| | | | |
|---|---|---|---|
| razdoblja Drugog svjetskog rata, točnije do 1941. Tijekom 1941., uspostavom Nezavisne Države Hrvatske (NDH), započela je sustavna pljenidba i tzv. „podržavljenje“ (arijanizacija) poduzeća u vlasništvu židovskih poduzetnika, što je bio slučaj i s Franjom Weissom. Time je tvornica prestala postojati u svom izvornom obliku i pod vodstvom svog osnivača. Nakon Drugog svjetskog rata, cjelokupna kemijska i sapunska industrija na tom području u potpunosti je restrukturirana i nacionalizirana od strane novih vlasti. | | | |
| **„ING. KOLLER“** Djelovali su kao komanditno društvo. | Suvlasnik inženjer **Izidor (Isidor) Pfefermann** iz Vukovara. | Međuratno vrijeme (oskudni podaci) | Heinzelova ulica |
| Građevinska industrija „**ZAGORKA“ TVORNICA ZAGORKA ZAGORKA D. D.** Ciglana i tvornica keramičkih pločica Zagorka, građevinsko poduzeće za proizvodnju glinenih i šamotnih proizvoda, osnovano je 1889. u Bedekovčini kao Tvornica šamota i cigala braće Stejskal. Godine 1892. prodali su je bečkom poduzeću Wienerberger Ziegelfabrik - und Baugesellschaft, tada najvećem europskom poduzeću za proizvodnju keramike, zadržavši pritom | Dioničar **Armin Schreiner**, kasnije je kupio tvornicu. | Osnovana u Bedekovčini 1889. Od 1918. sjedište u Zagrebu. | Deželićeva 30 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| status dioničara i suvlasnika. Početkom 20. st. u tome ih je naslijedio Zagrepčanin Armin Schreiner.<br>Poduzeće je u većinskom austrijskom vlasništvu ostalo do 1918., kada ga je kupila Hrvatska eskontna banka, i sjedište mu je bilo u Zagrebu. Nakon Drugog svjetskog rata Zagorka je postala društveno poduzeće i proizvodila je opeku i utoreni crijep. S Jugokeramikom iz Zaprešića **INKER** 1963. povezala se u kombinat. Početkom 1990-ih poduzeće je podijeljeno na tri dijela, a potom je 1992. privatizirano. Do 1996. poduzeće Zagorka za proizvodnju opeke i crijepa poslovalo je kao mješovito poduzeće s pretežnim vlasništvom malih dioničara. Te mu je godine vlasnikom postalo austrijsko poduzeće Ziegelwerke Gleinstätten (član međunarodne grupe Tondach Gleinstätten, koja je od 2014. članica Wienerberger grupe) i promijenilo je ime u **TONDACH HRVATSKA D. D.** | | | |
| **JUŽNOSLAVENSKA INDUSTRIJA MOTORA D. D.** ili **PRVA JUGOSLAVENSKA TVORNICA MOTORA Ili JUGOSLAVENSKA INDUSTRIJA MOTORA D.** | Uz osnivača Franju Hanamana suvlasnik je bio i **Armin Schreiner** (1874. – 1941.).<br>Uz vlasničku ulogu, sudjelovao je u upravljanju te je bio ravnatelj.<br>Uz Armina Schreinera u osnivanju i financiranju sudjelovali su članovi tadašnjeg Udruženja | U međuratnom razdoblju. | Nepoznata adresa. |

| | | | |
|---|---|---|---|
| **D.** | industrijalaca u Zagrebu. | | |
| **UGLJENOKOP „MIRNA“ D. D.**<br>ili „**UGLJENOKOPNO DIONIČKO DRUŠTVO „MIRNA“**<br>ili **(kasnije poznato i kao *Mirna ugljenokopno d. d.*)**<br>Poduzeće je upravljalo radobojskim rudnicima. Ugljenokop dioničko društvo „Mirna“ pod tim je nazivom samostalno djelovalo do 1946., kada je prešlo u državno vlasništvo. Godine **1946.** poduzeće gubi svoj samostalni pravni status te je **spojeno u zajedničko državno poduzeće s golubovečkim ugljenokopima** (kod ivanečkog/golubovečkog bazena). | Poduzeće je osnovao **Samuel David Aleksander.**<br>Ugljenokopom je upravljao **Armin Schreiner.** | 1919. – 1946. | Trg kralja Tomislava 19 (tadašnji Trg Franje Josipa I.) |
| „**ARBEX**“, društvo za izvoz drva i trgovinu gorivim i građevnim materijalom<br>Bavili su se izvozom hrastovine i drvne građe. | Suvlasnici **Lensky-Lederer** i **Velimir Deutsch.** | Osnovano najkasnije 1931. | Berislavićeva ul. 8 (Imenik 1941.) |
| **INDUSTRIJA PAPIRNATE ROBE D. D.**<br>Dioničko društvo za proizvodnju i preradu papira (fond Trgovačkog suda u Zagrebu za 1926., HDA)<br>Ključna prekretnica u povijesti poduzeća dogodila se **1931**. Zbog pritiska Velike gospodarske krize koja je zahvatila i tadašnju Kraljevinu Jugoslaviju, došlo je do okrupnjavanja industrije papira. *Industrija* | Poduzeće je osnovano kao dioničko društvo (d. d.), što znači da su osnivači bili konzorcij tadašnjih trgovaca, bankara i industrijalaca iz Zagreba. U tom su razdoblju kapitalom dominirali domaći poduzetnici židovskog i građanskog podrijetla (poput obitelji **Freund ili Graf**, koje su u istom periodu razvijali srodni *Lipa Mill*) te investitori povezani s vodećim zagrebačkim novčanim zavodima. Većinu dioničkih društava s logistikom na Trgu bana Jelačića u to su vrijeme financijski pratile i inicirale velike | Kolovoz 1926. | Trg bana Josipa Jelačića<br>Kasnije u Savskoj cesti 27 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| *papirnate robe d. d.* udružila se s drugim komplementarnim pogonima i zajednički su osnovali novo, veće i snažnije poduzeće pod nazivom **KARTON**.<br>Tijekom Drugoga svjetskog rata proizvodnja je bila pod strogom kontrolom ratne ekonomije. Ključna promjena dogodila se završetkom rata: dolaskom socijalističkih vlasti 1945./1946., tvrtka je **nacionalizirana.**<br>U sklopu planske privrede i centralizacije industrije u Jugoslaviji, pogoni i imovina *Kartona* postupno su integrirani s drugim srodnim tvornicama u Zagrebu. Glavni dio ambalažne i kartonažne proizvodnje u gradu preuzela je kultna Zagrebačka tvornica papira.<br>Oko 1960-ih pogoni se sele na Žitnjak.<br>Nakon raspada Jugoslavije i prelaska na tržišno gospodarstvo 1990-ih, tvornicu na Žitnjaku preuzima domaća grupacija PAN, pa ona djeluje pod nazivom **PAN – Tvornica papira Zagreb**.<br>Međutim, zbog teških ekonomskih uvjeta, gubitka tržišta i dugova, tvrtka je prošla kroz dugotrajne stečajne postupke te je proizvodnja u tim povijesnim pogonima u konačnici potpuno | banke, u prvom redu **Prva hrvatska štedionica** (čije se monumentalno sjedište nalazilo upravo na Trgu). Banke su tada redovito preuzimale pakete dionica novih industrijskih poduzeća i postavljale svoje ljude u upravne odbore. Osnivački krug i samo društvo funkcionirali su samostalno svega pet godina.<br>Već **1931.**, uslijed Velike gospodarske krize, osnivači i dioničari su bili primorani na okrupnjavanje. *Industrija papirnate robe d. d.* tada se spojila s tvrtkom *Rožankowski i drug d. d.* (poznata zagrebačka tiskara i tvornica kartonaže), čime je stvoreno novo, snažnije poduzeće pod nazivom **Karton d. d.** sa sjedištem na Savskoj cesti 27. | | |

| | | | |
|---|---|---|---|
| ugašena. | | | |
| **„PRESIČEK & LEVI**“ Građevinsko poduzeće | Suvlasnici Julius (Julio) Presiček i židovski građevinski poduzetnik **Sadik (Zadik) Levi** | 1931. | Radnički dol 26 |
| **„FILIP BAUM“**<br>Tvrtka za proizvodnju željeznog i mjedenog pokućstva te dječjih kolica. Tvrtka „Filip Baum“ najintenzivnije je djelovala u međuratnom razdoblju (između Prvog i Drugog svjetskog rata), a njezin rad nasilno je prekinut uspostavom Nezavisne Države Hrvatske (NDH) 1941.<br>Dolaskom ustaškog režima i uspostavom NDH 1941. godine, židovska imovina bila je podvrgnuta sustavnoj zapljeni. Tvrtka „Filip Baum“ tada je podržavljena (oduzeta obitelji) i pod prisilom prodana novom vlasniku koji je preuzeo njezine pogone. | **Filip Baum** | 1920-ih? | Radionica u Ulici Pavla Radića 32 i prodavaonica u Dežmanovoj ulici 2. |
| **PODUZEĆE ZA PROIZVODNJU HIGIJENSKIH, KIRURŠKIH, ORTOPEDSKIH I BANDAŽNIH PREDMETA I TRGOVINE MEDICINSKIH INSTRUMENATA** | **Lili Pisker (1885. – 1944.)** | Nema podataka | Šenoina ulica |
| **„KRISTALUM“ D. D.**<br>veletrgovina stakla i porculana.<br>Tvrtka se primarno bavila veleprodajom te uvozom i distribucijom visokokvalitetnog posuđa, stakla, porculana i kućanskih potrepština. | Vlasnik trgovac **Josip Steiner**<br>Rođen u Koprivnici (1872.), bio je iskusan trgovac koji je prije dolaska u Zagreb vodio veliku trgovinu stakla, porculana i električne rasvjete u Bjelovaru. Preseljenjem u Zagreb 1919., njegovo se poslovanje širi te u međuratnom razdoblju postaje | 1930-ih – 1941. | Tvrtka je imala sjedište u Zagrebu (zabilježena je adresa u Boškovićevoj ulici 26).<br>Glavni skladišni prostor i prostrani magazini tvrtke |

| | | | |
|---|---|---|---|
| Osim vlastite distribucije, „Kristalum“ d. d. funkcionirao je kao uvoznik i posrednik za poznate europske tvornice porculana, poput čehoslovačke tvornice *Victoria* iz mjesta Altrohlau (Stara Role)<br>Najintenzivnije je poslovala tijekom **1930-ih i 1940-ih godina.**<br>Josip Steiner je, pod pritiskom rasnih zakona, bio prisiljen formalno prepisati vlasništvo i upravljanje tvrtkom na svog namještenika, rođenog Zagrepčanina F. Pogačara, kako bi spasio poduzeće od izravne zapljene.<br>Nakon završetka Drugog svjetskog rata i promjene vlasti, njezina je imovina – kao i kod većine tadašnjih dioničkih društava – prešla pod upravu Zemaljske uprave narodnih dobara (ZUND).<br>Ovo je veletrgovina, iako je u dokumentima „Kristalum“ često pogrešno upisivan ili zapamćen kao „tvornica“ (iako je primarno bila veletrgovina stakla i porculana). | **upravitelj „Kristaluma“ d. d.** | | nalazili su se u tadašnjoj **industrijskoj zoni na Zavrtnici** (u krugu današnjih ulica Zavrtnica i Banjavčićeva). |
| **MONTAG**<br>Poduzeće za trgovinu drvom. | **Vilim Montag** | Međuratno razdoblje | Sjedište u njegovom stanu na Mažuranićevom trgu 4. |
| **TRGOVINA PAPIROM I LJEPENKOM NA VELIKO „LAVOSLAV STEINER“**<br>veletrgovina | Od 1928. **Lavoslav Steiner**, većinski suvlasnik 80 %<br>M. Španić 20 % (**Miroslav Spitzer**, promijenio prezime u | Međuratno razdoblje, prije 1928. – 1941. | Trg bana Josipa Jelačića |

| | | | |
|---|---|---|---|
| | Španić)<br>Vjerojatno je bio ravnatelj tvrtke. **Dr. Rikard Steiner** imao je udjela. | | |
| **„JULIUS LAUŠ & CO.“**<br>Poduzeće | Upravitelj i suvlasnik bio je pravnik i poduzetnik **dr. Rikard Steiner** | Međuratno razdoblje | Nepoznata adresa |
| **TVORNICA MESNIH PRERAĐEVINA V. DONNER**<br>ili<br>**MESNICA V. DONNER**<br>Poduzeće za proizvodnju mesnih prerađevina V. Donner.<br>Rad poduzeća nasilno je prekinut i promijenjen uspostavom Nezavisne Države Hrvatske (NDH), kada su privredni objekti u židovskom vlasništvu preuzimani od strane tadašnjeg Ministarstva, a nakon Drugog svjetskog rata imovina je prošla kroz procese konfiskacije i nacionalizacije pod Zemaljskom upravom narodnih dobara (ZUND). | **Vlatko (Vladimir) Donner** i pravnik **Kazimir Donner**<br>Tvornica je izrasla iz obiteljskog mesarskog obrta Arnolda Donnera, oca Vlatka. | Tijekom 1920-ih i 1930-ih godina | Folnegovićeva ul. 1<br>Vlasnik V. Donner držao je i poznatu gradsku **mesnicu u Jurišićevoj ulici 25**. |
| **„SJEČA ŠUMA I VELETRGOVINA DRVOM, DRVENOM GRAĐOM TE LJEKOVITIM BILJKAMA NA VELIKO“**<br>Rad poduzeća nasilno je prekinut uspostavom Nezavisne Države Hrvatske (NDH) 1941. godine, kada započinje sustavna zapljena („arijanizacija“) židovske imovine.<br>U fondu Ministarstva narodnoga gospodarstva (Ured za obnovu privrede | **Dragutin David Binder**, vlasnik<br>Rodom iz Zemuna. | 1920-ih – 1930-ih godina | Vlaška ulica |

| | | | |
|---|---|---|---|
| NDH) sačuvana je službena prijava imovine ovog poduzeća. Prijavu je u ime vlasnika predao opunomoćenik tvrtke. | | | |
| „**BRAĆA BAUM“ D. D.** (ili povijesno navođeno kao „Baum“ d. d.) bila je poznata povijesna obiteljska tvrtka i trgovina drvnih proizvoda, kože te postolarskog i remenarskog pribora.<br>Kao obitelj židovskog podrijetla, braća Baum i njihovo poduzeće teško su stradali uspostavom Nezavisne Države Hrvatske (NDH) 1941. Imovina im je konfiscirana i „podržavljena“ kroz proces arijanizacije, čime je povijest ovog uspješnog dioničkog društva nasilno prekinuta. | Vlasnici su zagrebački poduzetnici židovskog podrijetla **Albert i Antun Baum**, zajedno sa **Salamonom (Solo) Baumom**<br>Albert i Antun Baum rodom su bili iz Vukovara, no kao mladići preselili su se u Zagreb, gdje su pokrenuli uspješan posao i razvili veliko dioničko društvo. | Međuratno razdoblje potkraj 1920-ih i tijekom 1930-ih godina. | **Jurišićeva ulica 30** (na samom raskrižju s današnjim Trgom hrvatskih velikana 2). |
| **„VILIM STEINER“**<br>tvrtka za uređenje mlinova i elektrotehničkih poduzeća obiteljski biznis<br>Tvrtka je intenzivno razvila svoje poslovanje potkraj 19. stoljeća i u prvim desetljećima 20. stoljeća (međuratno razdoblje).<br>Nakon što je Vilim Steiner preminuo u Zagrebu **17. listopada 1936.**, poduzeće nije prestalo raditi. Vođenje cjelokupnog poslovanja preuzela je njegova udovica **Katarina Steiner** (rođena Koch).<br>Tvrtka je pod obiteljskim vodstvom djelovala **do travnja 1941**. U proljeće 1941. obitelji Steiner je | Vlasnik **Vilim Steiner**, a poslije njegove smrti udovica **Katarina Steiner rođ. Koch.** | Međuratno razdoblje | Sjedište u Matičinoj ul. i na Strossmayerovom trgu. |

| | | | |
|---|---|---|---|
| **oduzeto pravo upravljanja** vlastitim poduzećem. Vlasti NDH postavile su u tvrtku državnog **povjerenika** koji je preuzeo kontrolu nad imovinom i poslovima, čime je izvorno poduzeće Vilima Steinera de facto prestalo postojati u svom izvornom obliku. Supruga Katarina uhićena je ubrzo nakon toga te je tragično stradala u logoru Đakovo 1942., čime je obiteljska tradicija ovog industrijskog poduzeća nasilno i trajno ugašena. | | | |
| „**NEPTUN" D. D.**<br>Poduzeće za sanitarne uređaje<br>Ili poduzeće **„NEPTUN, KUPKE I HIGIJENSKI UREĐAJI"**<br>(Tvrtka je bila registrirana kao dioničko društvo (d. d.) specijalizirano za nabavu, prodaju i ugradnju sanitarnih uređaja i opreme). | Vlasnik, dioničar i prokurist **Rudolf Ehrenfreund**, kasnije njegova supruga **Anica rođ. Rosenberg, udana Ehrenfreund, pa Polić.** | Međuratno razdoblje | Palmotićeva 12 |
| „**PILOT", INDUSTRIJA GRAĐEVNOG MATERIJALA** | Suvlasnik inženjer i poduzetnik **Josip Schwarz.** | Do 1935., kada je umro (vidi nekrolog u: Hrvatski radiša, 16 (1935.), 10.) | Radnička cesta 22? |
| **„IGNJAT DEUTSCH I BRAT"**<br>Građevinsko poduzeće / poznata zagrebačka tehnička radnja i trgovačka tvrtka s početka 20. stoljeća koja se bavila građevnim materijalom, asfalterskim poduzetništvom i potrepštinama za | Utemeljitelj **je Ignac (Ignjat) Deutsch**<br>Kasnije<br>Suvlasnik **Dragutin Steinhardt (Ernest Stranić)** | 1899. | Nikolićeva ulica 8, a od 1910. sjedište poduzeća u Masarykovoj 20. |

| | | | |
|---|---|---|---|
| industrijsku uporabu. Jedini zastupnik Beočinske tvornice cementa. | | | |
| „**PALMA, KAUČUK“** (bavili su se proizvodnjom i prodajom predmeta od gume i kaučuka) | Upravitelj i suvlasnik **Ljudevit Schwarz.** | Sredinom 1926. | Đorđićeva ulica (nepoznat broj) |
| **SAMOBORSKA . TEKSTILNA INDUSTRIJA „LAVOSLAV ROTHSTEIN“** Ili **ROTHSTEINOVA TEKSTILNA INDUSTRIJA** ILI **„ROTHSTEIN LAVOSLAV I DRUG, TEKSTILNA INDUSTRIJA – SAMOBOR“** | **Lavoslav Rothstein (Arje Jehuda**) Karlo i Alfred Plan | 1920-ih ili početak 1930-ih godina | Mlinska ulica u Samoboru |
| Kemijska tvornica za preradu otpadaka, koja se 1900. pretvorila u **TVORNICU KROVNE LJEPENKE, UMJETNIH GNOJIVA I GRAĐEVNOG MATERIJALA** | Osnivač i suvlasnik industrijalac **Salamon (Samojlo) Mosković** Zajedno s bratom **Vilkom Moskovićem.** | Oko 1900. | Nepoznata adresa |
| „**ARTUR KRAUS“ ZA INDUSTRIJSKU PROIZVODNJU SVILENIH I PAMUČNIH TKANINA** Do 1939. tvrtka je imala sjedište unutar komanditnog društva *S. Trebitsch i sin k. d., Tvornica svilenih i pamučnih roba.* | Vlasnik poduzeća bio je zagrebački poduzetnik židovskog podrijetla **Artur Kraus.** | 1925. – 1941. | Medulićeva ulica? |
| **ZAGREBAČKA TEKSTILNA INDUSTRIJA SCHWARTZ I MEISEL** | Pokrenuli su je tekstilni poduzetnici židovskog podrijetla. Vlasnici su bili Austrijanci **Oskar Schwartz i Gustav Meisel**. | 1931. – 1939. | Draškovićeva 58 |
| Bečki ogranak „**METALLISATOR**“ tvrtke **Oesterr. Schoop Metallisator GmbH** (bavilo se uvođenjem inovativnih antikorozivnih tehnologija, elektro- | Suosnivač, suvlasnik ili zastupnik **Oton Schwarz.** | Poduzeće je poslovalo u prvoj polovici 20. stoljeća (intenzivno tijekom 1920-ih i 1930-ih godina) | Frankopanska ulica |

| | | | |
|---|---|---|---|
| galvanizacijom i nanosom metalnih slojeva prskanjem žice) | | | |
| „**S. SPITZER I NASLJEDNIK“**<br>Poduzeće za transport i špediciju<br>Tvrtka se primarno bavila uslugama transporta robe, logistike te carinskog otpremništva (špedicije), povezujući tadašnje gospodarske centre Kraljevine Jugoslavije s inozemstvom. | Jedan od istaknutih suvlasnika i upravitelja poduzeća u međuratnom razdoblju bio je poduzetnik i liječnik **Vatroslav (Ignatz, Ignjat, Igo) Schwarz**. Uz njega se spominje **Hinko Švarc** (Schwartz, Slavić), suvlasnik i upravitelj.<br>Temelje je postavio S. Spitzer. Kasnije se u dokumentima kao vlasnik navodi i **Hinko Bielitz.** | 1920-ih i 1930-ih godina – 1941. | Gajeva 7 |
| „**SCHWARZ I HOFFMANN**“ kasnije je poslovala pod imenom **INTERKONTINENTALNI TRANSPORTI I PROMET Ili „INTERCONTINENTALE“, Caro i Jelinek, Jug. Transportno i prometno d. d.**<br>jugoslavensko dioničko društvo za transport i promet s podružnicama u ključnim lučkim i trgovačkim središtima tadašnje države (poput Zagreba, Sušaka/Rijeke, Beograda i Ljubljane). | Glavni vlasnik i ključna ličnost iza tvrtke bio je **Rikard Schwarz**, ugledni zagrebački poduzetnik i trgovac. | 1920-ih i 1930-ih do 1941. | Ilica 31<br>Skladište, Vlaška ul. 65 |
| **„IRIS“**<br>ZA PROIZVODNJU TRIKOTAŽE | vlasnik i upravitelj **Hinko Kraus** / **Krausz** | Od 1928. | U Ilici 116 |
| **„JUTA – LAN – KONOPLJA“**<br>Industrijsko i trgovačko društvo | Suvlasnici **Mavro Albahari** i **Elias Perera**<br>Uz njih se kao dioničar pojavljuje i **Oskar Fröhlich** | u 1920-im i 1930-im godinama | Martićeva ulica |
| **HERMAN EHRLICH**<br>Građevinsko poduzeće<br>Osnovano 1863. u Našicama, a 1874. preseljeno u Zagreb<br>Arhitektonsko-građevinska | **Vlasnik Herman Ehrlich** (1836. – 1895.)<br>U početku uzeo je u posao za ortaka svog mladog šurjaka Emila (Milana) Eisnera, koji je vodio komercijalnu stranu poduzeća. | 1874. | Zrinjski trg 17 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| tvrtka<br>Kasnije „E. Eisner & A. Ehrlich“. | Poslije je ušao u poduzeće i sin ing. Adolf Ehrlich, koji je vodio tehničku stranu. Nakon Adolfa stupio je u poduzeće i sin Ernest, koji je bio vješt organizator. Ernst Ehrlich još i danas stoji na čelu ove 70 godina stare građevne tvrtke. | | |
| **„DRVO“ K. D.** u Zagrebu za trgovinu šumskim proizvodima<br>Spominje se kao **DIONIČKO DRUŠTVO TRGOVINA ŠUMSKIM PROIZVODIMA „DRVO“ D. D.** | Ugledni zagrebački poduzetnici židovskog podrijetla i ključne osobe povezane s osnivanjem, vlasništvom ili upravljanjem povezani s ovim poduzećem su trgovac i poduzetnik **Gustav Freundlich i Milan Lichtenberg** | 1939. – 1945. | Kraljice Marije 2 |
| „**OSKAR FREUNDLICH**“<br>Trgovina građevnim materijalom, šumskim proizvodima te gorivim drvom | **Oskar Freundlich**, suvlasnik zajedno s Hinkom Nadašijem | Nakon 1929. | Jelačićev trg |
| **„PETRONAFTA, LUKACS I SCHÄCHTER D. D.“ Ili „PETRONAFTA D. D. LUKAČ I SCHÄCHTER“**<br>(Tvrtka se bavila trgovinom, distribucijom i posredovanjem u prometu naftom i naftnim derivatima na području tadašnje Kraljevine Jugoslavije, povezujući domaće tržište s eksploatacijskim poljima u regiji).<br>Poduzeće je izvorno registrirano kao dioničko društvo (d. d.) pod punim imenom partnera, dok se u kasnijim registrima i dokumentima skraćeno navodi kao **Petronafta, trgovina mineralnim uljem i njegovim derivatima, Zagreb.** | Istaknuti suvlasnik tvrtke bio je **Gabriel Schächter**, ugledni židovski poduzetnik koji je ujedno bio i predstavnik poduzeća *Jugoslavenska nafta* u Zagrebu. Tvrtku je vodio u partnerstvu s obitelji Bela Lukacs / Lukač. | Tijekom 1920-ih i 1930-ih godina | Prilaz 14, Skladište Vodovodna 20 |
| **Jugoslavensko dioničko društvo „BATES**“ sa | **Mavro Sessler,**<br>1934. sa Zagrebačkom dioničkom | 1934. – 1941. | Poslovnica Jelačićev trg 12, |

| | | | |
|---|---|---|---|
| sjedištem u Zagrebu za industrijsku proizvodnju papirnatih vrećica i kupoprodaju strojeva za njihovo punjenje | tvornicom papira sklopio je ugovor s Natron-Papier-Industrie A.G. iz Beča. | | Tvornica papirnatih vreća, Zavrtnica 59 |
| Tvornica **UNITAS D. D.** Osnovana kao industrijsko-trgovačko dioničko društvo 1920.<br>Godine 1930. prelaskom na samostalnu proizvodnju, poduzeće mijenja ime u prepoznatljivi naziv ***PRVA DOMAĆA TVORNICA KONCA UNITAS D. D. ZAGREB*** i posluje pod tim imenom do 1944.<br>Tijekom Drugog svjetskog rata tvornica ponovno mijenja lokacije. Godine 1942. premještena je u Rapsku ulicu, a 1944. privremeno skraćuje ime u *Prva domaća tvornica konca d. d.*<br>Nakon rata tvornica prelazi u državno vlasništvo i dobiva naziv *Unitas, tvornica konca*. Seli se u prostore bivše tvornice METZ na adresi **Svetice 6**. **1972.** započinje gradnja nove tvornice na današnjoj lokaciji u Getaldićevoj ulici. | Stvarni pokretač poduzeća bio je zagrebački tekstilni poduzetnik i trgovac Miroslav Sever (Schwarz) i njegov otac Josip Schwarz. Kasnije je Poljak **Menachem Broclawsky** bio je prvi direktor tvornice i vodio njezine rane poslovne operacije. | 1920. | 1920. – 1932. Jukićeva ulica 14<br>1932. – 1942. Vlaška ulica 81 a<br>1942. – 1944. / nakon rata Rapska ulica bb<br>Od 1974. do danas \| Getaldićeva ulica 1 (Borongaj / Volovčica) |
| **„STEGER & KOLMAR“** Tvornica kožne obuće i obućare. | Među dioničarima i upraviteljima tvornice ističu se **Sigmund Stoeger (Steger)**, poduzetnik koji je bio dioničar tvornice, te **Ignaz Schrenger**, koji je u međuratnom razdoblju obnašao dužnost upravitelja i suvlasnika. | 1920-ih i 1930-ih godina | Ilica ? |
| **„JUGOISTOK“** za trgovinu naftnim i kemijskim proizvodima. | Trgovac **Ivan Brodman** | od 1938. do 1941. | Tkalčićeva ul. |
| Dioničko društvo za | **Josip Hartman (Hertman):** | od 1894. do | Sjedište na |

| | | | |
|---|---|---|---|
| trgovinu kožom „**HARTMANN I SIN“** bavilo se prodajom svih vrsta koža i postolarskog pribora na malo i veliko.<br>**„JOSIP HERTMAN I SIN“ D. D.:** Naziv je promijenjen u dioničko društvo za trgovinu kožom koje je postojalo od 1923. do 1943. | Osnivač tvrtke koji je 20. veljače 1894. godine upisan kao njezin prvi i glavni vlasnik. **Albert Hartman:** Josipov sin koji ubrzo ulazi u obiteljski posao te preuzima ključne uloge kao član Ravnateljstva i Nadzornoga odbora.<br>Uz obitelj Hartman u upravljanju tvrtkom sudjelovali su i odvjetnici Geza i Saša Frank.<br>Od 1923. istaknuti zagrebački gospodarstvenik inž. Rihard Najman preuzeo je tvrtku, odnosno utemeljio Dioničko društvo za trgovinu kožom **„Hartmann i sin“** (poduzeće je zadržalo staro, prepoznatljivo ime brenda). On je bio ključna figura u poslovanju i blagajnik *Centralnog komiteta Akcionih odbora za zaštitu nacionalne kožarsko-obućarske proizvodnje*.<br>Sin Albert Najman ubrzo je ušao u obiteljski posao te postao **član ravnateljstva i Nadzornog odbora** društva. Upravo je on sredinom 1930-ih izabran za pročelnika Sekcije trgovaca kožom i bio član ravnateljstva i Nadzornog odbora. | 1943. | Jelačićevom trgu 12 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| Dioničko društvo za trgovinu kožom „Hartmann i sin“<br><br>**1894. – 1923.:** Tvrtka je osnovana 20. veljače 1894., a njezin je vlasnik bio Josip Hartman. Djelovala je pod nazivom „Hartmann i sinovi“.<br>**1923. – 1943.:** Dana 24. ožujka 1923. tvrtka je pretvorena u dioničko društvo pod nazivom „Josip Hertman i sin“ d. d. za trgovinu kožom. Likvidacija poduzeća provedena je 1. kolovoza 1941., a 1942. tvrtka je podržavljena. Konačno brisanje iz sudskog registra obavljeno je 30. listopada 1943.<br>HR-DAZG-344 | | 1894. – 1943. | |
| **DOMAĆA TVORNICA RUBLJA (DTR),** poduzeće za proizvodnju odjeće, osnovano 1914. u Zagrebu. Nakon što su novi vlasnici poduzeća 1910. postali njegovi rođaci Makso i Lav Bauer, ono je nastavilo djelovati pod nazivom **SALAMONA BERGERA NASLJEDNICI**. Uz žensku laku konfekciju proizvodilo je i mušku, ponajviše košulje i kravate. Iako je već tada formalno djelovalo, u tradiciji Domaće tvornice rublja smatra se da je osnovano tek 1914., kada se s nožnoga prešlo na mehanički pogon strojeva, | Nastavlja tradiciju zagrebačkoga poduzeća za trgovinu ženskom tekstilnom robom koje je od 1890-ih vodio **Salamon Berger** na Trgu bana Josipa Jelačića 2. Tijekom prvoga desetljeća 20. st. Berger je napustio trgovačku djelatnost i posvetio se radu na očuvanju kućne radinosti na uzorcima bogatih narodnih motiva. Nakon što su novi vlasnici poduzeća 1910. postali njegovi rođaci **Makso i Lav Bauer**. Makso umire 1929.<br>Većinski vlasnik tvornice bilo je poduzeće **Hermann Pollack** od 1927. do 1942., kada ju je preuzeo splitski industrijalac Marin Ferić. | 1890.<br>(1914.) | **Trgu bana Josipa Jelačića 2**<br>Povećanje proizvodnih kapaciteta zahtijevalo je nove prostore, pa su pogoni 1920. preseljeni u novoizgrađenu zgradu u **Krajiškoj ulici 20.** |

| | | | |
|---|---|---|---|
| čime je započelo raditi industrijsko postrojenje. Od 1915. poslovalo je pod nazivom **DOMAĆA TVORNICA RUBLJA SALAMONA BERGERA NASLJEDNICI**, zadržavši naziv do pretvorbe u dioničko društvo 1919., kada dobiva naziv **DOMAĆA TVORNICA RUBLJA** u Zagrebu. | | | |
| **HOLZNER BRAĆA D. D. JUGOSLAVENSKA TEKSTILNA TVORNICA** Tvornica je poslovala kao dioničko društvo (d. d.), odnosno komanditno društvo (k. d.). Njezino pokretanje bilo je potaknuto tadašnjom državnom carinskom zaštitom koja je omogućila brz uspon domaćih pogona za preradu tekstila, vune i svile u okolici Zagreba | Osnivači su braća Holzner, po kojima je poduzeće dobilo ime. **Obitelj Holzner** bila je dio utjecajne židovske poduzetničke i industrijske zajednice. Nema detaljnih podataka o imenima obitelji Holzner za Zagreb. | Osnovana tijekom međuratnog razdoblja (izvori navode 1922. ili 1928. godinu) do 1941. | Prema podacima iz 1941. sjedište tvrtke je bilo na Radničkoj cesti 20 |
| **„LACET“,PRVA DOMAĆA TVORNICA VRPCA I ČIPAKA** Tvornica je bila specijalizirana za izradu svilenih, vunenih i pamučnih traka (vrpca), čipaka i vezica (gurtni). Godine **1946.** komunističke vlasti mijenjaju ime tvornice u narodno poduzeće **„Vrpca“.** Godine **1950.** provedena je velika centralizacija tekstilne industrije u Zagrebu. Pogoni bivšeg „Laceta“ spojeni su s još nekoliko manjih tekstilnih postrojenja (poput tkaonica i pletionica) u jedinstvenu, | Tvornicu je **1912.** osnovao **inženjer Ofner s partnerima** (u izvorima zabilježeni kao *„ing. Ofner i drugovi“*). Nema imena i prezimena osnivača. | 1912. | Prvotno je pokrenuta na Trešnjevci u **Cankarevoj ulici 28**, a s rastom proizvodnje preseljena je u veće pogone na adresi **Savska cesta 52.** |

| | | | |
|---|---|---|---|
| novoosnovanu tekstilnu industriju **„Nada Dimić“.** | | | |
| **„TVORNICA ZA PAMUČNU INDUSTRIJU D. D.“ (TVORPAM),** poznata i pod imenom Tvornica Hermanna Pollacka (odnosno tvrtke *Hermann Pollack's Söhne*) **Danas TVORNICA TEKSTILA TRGOVIŠĆE (TTT)** Tvornica je započela s radom koristeći opremu dopremljenu iz sestrinskih tvornica iz Austrije i Čehoslovačke. Primarno se bavila tkanjem visokokvalitetnog damasta, posteljnog platna te finih tkanina za rublje i odjeću. | Osnovao ju je bečki industrijalac židovskog podrijetla **Felix Pollack von Parnegg** na zagrebačkom Črnomercu (u Gradišćanskoj ulici) kao podružnicu obiteljske austrijske tekstilne tvrtke.<br>**Felix Pollack von Parnegg** – iako je upravljao čitavim obiteljskim koncernom iz Beča i donosio strateške odluke o investicijama, redovito je nadzirao i postavljao operativno vodstvo u Zagrebu.<br>**Alfred Bondy:** Istaknuti stručnjak koji je obnašao funkciju **direktora zagrebačke tvornice**. On je bio zadužen za neposredno vođenje poslovanja, organizaciju tekstilne proizvodnje te upravljanje pogonom na Črnomercu. U zapisima se spominje i Marko Bauer, i to u operativnom vodstvu tvrtke. | 1924. | u Gradišćanskoj ulici (u neposrednoj blizini *Algebre* i *Laube*) |
| **„PAMUK“ K. D. TEKSTILNA TVORNICA** Tvornica se primarno bavila preradom pamučnih vlakana, proizvodnjom pređe te tkanjem različitih vrsta pamučnih tkanina. | Tvornicu su osnovali i vodili poduzetnici židovskog podrijetla **Pavao Pick** (Paul Pick) i **Oton Levit** (Oton Levith). Zbog svog pravnog oblika, tvrtka je u službenim registrima bila zavedena kao *Pick Pavao i Levith Oton, tekstilna industrija „Pamuk“ k. d. – Zagreb* | Pojavila se u valu naglog širenja tekstilne industrije u Zagrebu nakon Prvog svjetskog rata (1920-ih i 1930-ih godina). | Kustošija 162 |
| **ZAGREBAČKA MEHANIČKA TKAONICA „HAHN I NETTEL“** Bavili su se proizvodnjom lanenih, pamučnih, vunenih, svilenih, kudeljnih i jutenih tkanina i tkanina iz konjske strune. Suosnivač Oskar Nettel (koji je bio židovskog podrijetla i njemačkog | **Oskar Nettel** i suvlasnik **Leo Hahn** Oskar Nettel je bio njemački državljanin. | Nakon 1931. Nakon završetka Drugog svjetskog rata, poduzeće je potpalo pod udar (ZUND), nacionalizirano je te integrirano u poslijeratnu tekstilnu | Nalazila se u Branimirovoj ulici, unutar povijesnog tvorničkog kompleksa Penkala (kasnije poznatog kao tvornica Nada Dimić). |

| | | | |
|---|---|---|---|
| državljanstva) napustio je Zagreb uoči samog proglašenja NDH u travnju 1941. te pobjegao u Švicarsku. U lipnju 1941., ustaške vlasti procijenile su imovinu poduzeća na više od 8 milijuna dinara radi konfiskacije i daljnje preraspodjele. Završetkom Drugog svjetskog rata imovina tvrtke prešla je pod upravu državnih tijela (Zemaljska uprava narodnih dobara NR Hrvatske) te je, kao i ostatak kompleksa u Branimirovoj, nacionalizirana i integrirana u poslijeratnu tekstilnu industriju. | | industriju socijalističke Jugoslavije. | |
| **POGODOVNO PODUZEĆE „TRGOPROMET“ D. D. ZA PROMET POLJOPRIVREDNIM PROIZVODIMA** | Tijekom 1920-ih i 1930-ih godina jedan od ključnih dioničara, upravitelja ili bliskih suradnika u ravnateljstvu bio je **Žiga Endrenyi**. | od 1924. do 1945. | Ured na Jelačićevom trgu |
| „**VELEŽITAR**“ za prodaju brašna i žita, trgovačkog društva braće Büchler | suvlasnik poduzeća Veležitar za promet brašnom i žitom bio je **Cornel Büchler** (kasnije **Kornel Bogdanić**), zastupnik mlinova i suvlasnik poduzeća. | Međuratno razdoblje | Ilica? |
| „**CERNJAK & NEUMANN“** GRAĐEVINSKO PODUZEĆE | Građevinski poduzetnik Josip Neumann, vlasnik,<br>Zajedno sa Stjepanom Cernjakom<br>Bilo je jedno od najznačajnijih građevinskih i izvođačkih poduzeća u Zagrebu u međuratnom razdoblju (između Prvog i Drugog svjetskog rata). Tvrtku su vodili inženjeri **Stjepan Cernjak** i **Josip Neumann.** Poduzeće je blisko surađivalo s vodećim modernističkim arhitektima tog doba, u prvom | Međuratno razdoblje | **Trg kralja Tomislava 17** |

| | | | |
|---|---|---|---|
| | redu s **Vladimirom Šterkom** (kojemu je Josip Neumann bio šogor) te **Zlatkom Neumannom**. Bili su ključni akteri u transformaciji zagrebačkog Donjeg grada i uvođenju moderne arhitekture u stambenu i poslovnu izgradnju. | | |
| **JAVOR D. D.**<br>Prvotno<br>**PRVA HRVATSKA STOLARSKA I TAPETARSKA UDRUGA**<br>tvornica umjetnog pokućstva, 20-ih promijenila je ime u<br>**JAVOR D. D.**<br>Nakon Drugog svjetskog rata imovina društva je konfiscirana od strane tadašnjih vlasti. | Gospodarstvenik **Stjepan Žiga Frischmann** (kasnije prekršten u Stjepan Žiga Svježić)<br>rođen u židovskoj obitelji Marka Frischmanna. | 1901. | Glavni tvornički pogon: nalazio se na Paromlinskoj cesti na broju 67<br>Poslovnice i uprava: nalazile su se na adresama u samom središtu grada – u Nikolićevoj ulici 2 (današnja Teslina ulica) te u Praškoj ulici 10 |
| Tvornica octa **B. Neumann,** kasnije poduzeće nosi naziv **„B. NEUMANN, NASLJEDNICI**“ za proizvodnju alkoholnog i vinskog octa.<br>Nakon Drugog svjetskog rata i nacionalizacije privatnih industrijskih pogona, na istoj je lokaciji nastavila djelovati poznata zagrebačka **TVORNICA OCTA I MAJONEZE**<br>Nakon Drugog svjetskog rata, u sklopu masovnih procesa nacionalizacije i okrupnjavanja industrije, privatni pogoni su spajani. Tako je sljednik ove tradicije, pod imenom **zagrebačka Tvornica octa**, **1957.** službeno pripojen tadašnjem prehrambenom divu | Suvlasnici braća **Adolf i Vilko Neumann** | 1892. | Martićeva ul. 21 današnja Ulica biskupa Galjufa |

| | | | |
|---|---|---|---|
| **BADELU**. Tim pripajanjem, Neumannova tvornica u potpunosti gubi svoj samostalni pravni identitet, ali njezini kapaciteti i receptura postaju dio Badelovog asortimana kvasine i octa. | | | |
| Trgovina željeznim i željezničkim materijalom „**ING. ALEKSANDAR NEUMANN“**<br>Tvrtka se bavila opskrbom industrijskim željezom, građevinskim materijalom te specifičnom opremom i materijalima za željezničku infrastrukturu. | **Aleksandar Neumann**<br>Doselio se iz Budimpešte 1924. u Zagreb. | 1924. – 1941. | Sjedište i skladište u Vrhovčevoj ulici. |
| „**BRAĆA RAUSNITZ**“<br>Trgovačko poduzeće specijalizirano za prodaju strojeva za umnožavanje „Gestettner“ i pripadajućeg pribora. | Židovski trgovac **Oskar Rausnitz** postao je vlasnik ovog poduzeća. | 1924. – 1941. | Varšavska ulica |
| „**KAŠTEL, tvornica kemijsko-farmaceutskih proizvoda D. D.“**<br>(danas „Pliva“, osnovana u Karlovcu 1921., a 1928. seli se u Zagreb tvornica kemijsko-farmaceutskih proizvoda) danas **PLIVA.** | Tvornicu su osnovali 1920. poduzeća „Isis“ d. d. za promet i industriju droga i kemikalija te Chinoin d. d., tvornica kemijsko-farmaceutskih proizvoda iz Ujpesta, u starom dvorcu u karlovačkoj četvrti Drežnik-Hrnetić. Tada su osnivači bili prof. dr. **Gustav Janeček** i kemijski inženjer židovskog podrijetla dr. **Eugen Ladany.**<br>Zbog potrebe za širenjem, proizvodnja je **1928. preseljena u Zagreb** (na lokaciju na križanju Selske i iznad Ilice), no tvrtka je u nazivu zadržala dioničko društvo (d. d.). Kao dioničari uz Ladanyja od 1935. spominju se i **Đuro Kenig, Vilim Goldschmied.**<br>**1936.** je istraživački laboratorij preuzeo ugledni kemičar i budući nobelovac **Vladimir Prelog.** | (1920.)<br>Preseljeni u Zagreb<br>1928. | Godine 1928. sjedište poduzeća je bilo u Cankarevoj 28. |

| | | | |
|---|---|---|---|
| | Kao Židov i većinski vlasnik uspješne tvrtke, Ladany se odmah po dolasku ustaškog režima na vlast 1941. našao na udaru rasnih zakona. Tvornica „Kaštel d. d." mu je oduzeta u procesu tzv. „arijanizacije" (prisilnog preuzimanja židovske imovine). Vodstvo nad tvrtkom preuzeo je državni povjerenik. Eugen Ladany uspio je izbjeći deportaciju u logore smrti te je preživio holokaust, nakon čega je tvrtka 1945. nacionalizirana od strane novih komunističkih vlasti i pretvorena u Plivu. | | |
| **„PILOT" D. D. PODUZEĆE ZA GRAĐEVNU INDUSTRIJU** Poduzeće je bilo registrirano kao dioničko društvo (d. d.) sa sjedištem u Zagrebu, a primarna mu je struka bila građevinska industrija te izvođenje građevinskih radova. | Jedan od istaknutih suvlasnika i dugogodišnji prokurist ovog dioničkog društva bio je **Milan Fuchs-Franić** židovskog podrijetla. | tvrtka je osnovana i započela s radom **početkom 1920-ih**, točnije oko **1921. ili 1922.** | Uprava i uredi nalazili su se na adresi **Radnička cesta 22**. |
| **„NORIS" TVORNICA KUĆANSKIH APARATA** Kasnije „RADE KONČAR" | Tvornica **osnovana kao privatno dioničko društvo ili obrtnički pogon**. Osnovala ju je skupina zagrebačkih obrtnika, poduzetnika i inženjera. U povijesti tvornice kao ključne osobe i njezini pokretači/suvlasnici te tehnički voditelji kroz godine se najčešće spominju upravo stručnjaci iz obitelji Fuchs. Prije i tijekom Drugog svjetskog rata, **Nikola Fuchs** bio je dio malog, ali visokostručnog inženjerskog tima u tvornici kućanskih aparata „Noris". | 1933. – 1945. | na području **Trešnjevke** |
| **„REMEDIA"** za proizvodnju otrova, lijekova i preparata za lijekove. | Vlasnici i upravnici tvrtke su bili: Nikola Mihačić i suosnivači (1939.). Nakon 1939. Mihičićeva istupanja, kao jedini samostalni | 1933. do 1945. | Ilica 12 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| Poduzeće je imalo sjedište u **Ilici** i bavilo se proizvodnjom farmaceutskih i kemijskih preparata.<br>**1933. – 1945.** Tvrtka započinje rad pod nazivom *„Remedia“, Trgovina ljekovima.*<br>**1939.** Širi poslovanje i upisuje se u Društveni registar pod nazivom *„Remedia“, Proizvodnja otrova, lijekova, ljekovitih specijaliteta, supstancije i preparata za lijekove.*<br>**1941.** Tijekom razdoblja NDH ime se neznatno mijenja u *„Remedia“, Proizvodnja otrova i lijekova, ljekovitih specijaliteta i preparata za lijekove.* | vlasnik (inokosnik) poduzeća sa sjedištem u Ilici 12 upisan je **mr. dr. Leo Novačić** (Neumann). Dr. Leo Novačić bio je židovskog podrijetla. | | |
| **„OSMA“ INDUSTRIJA TRIKOTAŽE I RUKAVICA** vlasnik Oskar Mareček. Naziv „Osma“ nastao je kao igra riječi, odnosno akronim izveden iz početnih slova imena i prezimena vlasnika te naziva djelatnosti: **O**skar **S**. **M**areček **A**ktiengesellschaft / **A**rtikli. | Oscar (Oskar) Marecsek<br>**Oskar (Oscar) Maraček / Mareček**<br>Židovskog podrijetla, rođen u Beču 1898., a 1923. preselio se u Zagreb i oženio se Ernestinom rođ. Pollak. | Od 1923. doselio se iz Beča. | Jukićeva ul. 14 |
| „**HINKO MAYER I DRUG**“ Tvornica i veletrgovina Priča počinje kada se trgovac **Moritz Mayer** sa suprugom Netty Aleksander doselio iz Beča u Zagreb. Te iste **1868.** pokrenuo je tvrtku kojoj je dao ime po svom najstarijem sinu – **Hinko Mayer i drug** (Hinko je tada imao tek 15 godina). | Suvlasnik **Artur Mayer (Marić),** uz oca, a nakon smrti oca 1913. suvlasnik s bratom **Milanom Marićem.** | 1868. – 1941. (1945.) | u **Praškoj ulici** |

| | | | |
|---|---|---|---|
| Hinko Mayer (1853. – 1918.) kasnije u potpunosti preuzima i uspješno vodi poslovanje. Tvrtka se profilirala kao velika veletrgovina i tvornica, šireći asortiman i poslovne veze.<br>Nakon Hinkove smrti 1918., tvrtku nasljeđuju i zajednički vode njegovi sinovi, braća **Artur Mayer** (kasnije Marić) i **Milan Mayer** (kasnije Marić). | | | |
| **ANGLO-YUGOSLAV PETROLEUM D. D.** (najveća domaća naftna kompanija tog vremena, iz koje su poslijeratnim procesima nastali temelji za kasniju Inu). Najznačajniji pothvat ove kompanije bila je **izgradnja i upravljanje Rafinerijom nafte Sisak**. Kompanija je pod ovim nazivom bila registrirana kod Trgovačkog suda u Zagrebu sve do 1936., kada službeno mijenja ime u ***JUGOSLAVENSKO SHELL D. D.*** | Kompanija je bila u izravnom vlasništvu i pod kontrolom globalnog naftnog diva **Shell** (odnosno tadašnje grupacije *Royal Dutch Shell*). Služila je kao Shellova lokalna podružnica zadužena za eksploataciju, preradu i distribuciju naftnih derivata na teritoriju tadašnje Jugoslavije. Glavni domaći suosnivači i vodeći ljudi kompanije **Anglo-jugoslavensko petrolejsko d. d.** bila su braća **Milan Marić** i **Artur Marić.** Oni su od samog osnivanja pa sve do 1935. bili na čelu ovog poduzeća, upravljajući njime u partnerstvu s britansko-nizozemskim naftnim divom *Shell.* | 1921. – 1942. | Njezini uredi i upravno središte nalazili su se u samom srcu grada, u monumentalnoj zgradi koja se proteže između današnje **Gajeve i Praške ulice. Gajeve i Praške ulice**. Ta je zgrada podignuta upravo za potrebe ove kompanije, a prolaz koji kroz nju prolazi i danas nosi naziv po njezina dva vodeća čovjeka – **Maričev prolaz.** |
| **LIM D. D.**<br>(Poduzeće tada poznato i kao tvornica aluminijskog posuđa i ambalaže *Lim*)<br>Kasnije<br>**LIM METALNA INDUSTRIJA**<br>Tvornicu je **1924.** (prema nekim izvorima 1926.) prvotno osnovao naftni koncern *Shell* pod nazivom | Dio golemog poslovnog imperija poznate zagrebačke obitelji **Mayer (Mayer-Marić)**<br>Suvlasnik Artur Mayer (Marić), predsjednik poduzeća brat Milan. | Tvornicu je **1924.** (prema nekim izvorima 1926.) | **Savska cesta 27:** U samim počecima rada (oko 1930.), dok su tvrtku razvijala braća Marić (Mayer), prva registrirana lokacija i proizvodnja vezale su se uz Savsku |

| | | | |
|---|---|---|---|
| *Jugoslavenska tvornica oksigena i gvozdene buradi*<br>Osnovna namjena bila je proizvodnja ambalaže za kemijsku i naftnu industriju. Iako je tvornicu u početcima formalno registrirao *Shell*, stvarni kapital, viziju i operativno širenje donijela su upravo braća Marić (Mayer). Oni su uložili kapital i preuzeli upravljanje nad tvornicom ambalaže **Lim** | | | cestu na Trešnjevci.<br>**Heinzelova ulica 38:**<br>**Bužanova ulica 12 (Peščenica-Volovčica):** Ovo je bila **službena i posljednja adresa sjedišta** dioničkog društva. |
| **ISKRA D. D.**<br>**Tvornica svijeća „Iskra“** (kasnije ***TVORNICA KEMIČKIH PROIZVODA I SVIJEĆA ISKRA*)**<br>domaće kemijske industrije iz koje su poslije nastala *INA Maziva Zagreb.*<br>Nakon Drugog svjetskog rata i nacionalizacije, ta izvorna zagrebačka „Iskra“ podijeljena je na dva dijela: dio pogona u Zagrebu postao je temelj današnjeg poduzeća **INA Maziva Zagreb**. Drugi dio pogona preseljen je i iz njega je nastala današnja **Iskra Zelina kemijska industrija d. o. o.** u Svetom Ivanu Zelini. | Poznati gospodarstvenik **dr. Artur Marić (rođen kao Artur Mayer)** pokrenuo je 1923. **Tvornicu svijeća „Iskra“** (kasnije *Tvornica kemičkih proizvoda i svijeća Iskra*).<br>Suvlasnik dr. Artur Mayer (Marić), predsjednik poduzeća brat Milan. Artur i njegov brat **dr. Milan Marić (Mayer)** preuzeli su obiteljski koncern nakon smrti oca Hinka Mayera 1918. Nova tvornica „Iskra“ strateški je iskorištavala nusproizvode **Rafinerije nafte Sisak.** | 1923. | Heinzelova ulica 33<br>Kompleks se protezao sve do Bužanove ulice bb. |
| **UNION, grafičko-nakladni zavod** | Članovi Upravnog odbora/Ravnateljstva dioničkog društva bili su: **Milan Marić, Artur Mayer (Marić).** | 1931. | Sajmišna ulica 33 |
| **„MINERVA“** (poznata i kao *Minerva nakladna knjižara* ili nakladni zavod) Grafičko-nakladni zavod „Minerva“<br>Naklada „Minerva“. | Suvlasnik Artur Mayer (Marić), predsjednik poduzeća brat Milan Marić.<br>Artur i Milan izravno su posjedovali i financirali rad Grafičko-nakladnog zavoda | 1926. – 1941. | Središte i poslovni prostori Grafičko-nakladnog zavoda „Minerva“ (kao i cjelokupnog poslovnog carstva |

| | | | |
|---|---|---|---|
| Ostala je zapamćena po uvođenju modernih leksikografskih i enciklopedijskih standarda na ovim prostorima. Svoja je izdanja često tiskala u suradnji s poznatim zagrebačkim tiskarama tog doba, poput grafičko-nakladnog zavoda *„Union“.* | „Minerva“ te srodne tiskarske kuće „Union“. Njihov je kapital omogućio visoke standarde tiska i skupe, kapitalne enciklopedijske projekte (poput *Leksikona Minerva*). | | braće Marić/Mayer te tiskare „Union“) na adresama Praška 6 i Gajeva 5 |
| **TVORNICA KONOPLJE I UŽARSKE ROBE D. D.**<br>Danas<br>**KONOPLJA D. D.** | Među povijesnim suvlasnicima i dionicima tvrtke u prvoj polovici 20. stoljeća ističu se članovi poznate zagrebačke **obitelji Marić (Milan i Artur Marić)** | U ranim desetljećima 20. stoljeća. | Prva trgovina nalazila se u centru Zagreba, u blizini stare tvornice, na adresi **Vlaška 109.** |
| **„BRAĆA SCHILINGER**“ za izradu bačvarskih dužica i promet šumskim i pilanskim proizvodima Trgovina drvima i šumarskim proizvodima | **Oton Schillinger, (Oto Šilinger)** Suvlasnik s bratom Dragutinom | Međuratno razdoblje | Boškovićeva ulica |
| **„PRVA HRVATSKA TVORNICA KANDITA, ČOKOLADE I FINIH SLASTICA“**<br>Ili **„Stjepan Spitzer, prva hrvatska tvornica kandita i čokolade“** | Hrvatski poduzetnik židovskog podrijetla te pionir domaće konditorske industrije s kraja 19. i početka 20. stoljeća<br>**Stjepan Spitze**r.<br>Obitelj Spitzer bila je jedna od uglednijih trgovačkih i industrijskih obitelji u Zagrebu. S vremenom su članovi obitelji (uključujući njegove sinove i nasljednike poput Miroslava) kroatizirali prezime u **Španić**. Zbog toga je tvornica u kasnijim desetljećima postala poznata i po kultnim „Španićevim bonbonima“ koji su se prodavali u prepoznatljivim limenim kutijama. | 1899. | **Prvobitno sjedište i pogon (Vlaška ulica):** Tvornica je započela rad te se godinama navodi na adresi **Vlaška ulica 69** u Zagrebu. U tom dvorišnom i uličnom kompleksu nalazili su se rani strojevi za kuhanje kandita (tvrdih bombona) i izradu slastica.<br>**Kasnije međuratno razdoblje (Ilica):** Kako se poslovanje obitelji širilo pod vodstvom Miroslava i |

| | | | |
|---|---|---|---|
| | | | Stjepana Španića (Spitzera), obiteljska veletrgovina delikatesne robe, skladište i prodajni saloni prebacuju se na elitnu lokaciju u samom srcu grada, u **Ilicu na broj 31** i **Ilicu 54**. |
| „**KRISTALUM“ D. D.** Veletrgovina stakla i porculana sa sjedištem u Zagrebu, koja je najintenzivnije poslovala tijekom 1930-ih i 1940-ih. Tvrtka je funkcionirala kao dioničko društvo (d. d.) i bila je ključni uvoznik te distributer kvalitetnog europskog posuđa i staklenih predmeta za tadašnje tržište. | **Žiga Fuhrman** bio je ugledni zagrebački poduzetnik židovskog podrijetla, vlasnik trgovine stakla i porculana te suvlasnik i ključni pokretač tvrtke „Kristalum“ d. d. | Tijekom 1930-ih i 1940-ih godina | **Skladište i magazin (Zavrtnica):** Glavno skladište i sabirni magazin nalazili su se na **Zavrtnici**. **Službeno sjedište i uredi uprave:** Boškovićeva ul. 26 (u samom centru grada). **Glavna skladišta i magazin (kasniji ustaški sabirni logor): Ulica Zavrtnica 7 i 9.** |
| **„BONDY MARTON I DRUGOVI“** d. d., dioničko društvo koje je djelovalo u Zagrebu tijekom međuratnog razdoblja. Poduzeće je predstavljalo regionalnu podružnicu ili partnersku tvrtku poznate međunarodne trgovačke kuće **Bondy, Marton & Co.** sa sjedištem u Budimpešti. Izvorna međunarodna matična tvrtka i njezine podružnice primarno su se | Iza obiteljskog imena i poslovanja stajali su mađarski i austrijski poduzetnici židovskog podrijetla (poput obitelji Bondy i Marton). U Zagrebu je tvrtku vodio **Geza Marton**, koji se 1921. doselio iz Mađarske. | Tvrtka je bila registrirana kao dioničko društvo (d. d.) koje je redovito održavalo skupštine dioničara krajem 1930-ih i početkom 1940-ih godina. | Martićeva ulica 8. |

| | | | |
|---|---|---|---|
| bavile trgovinom i preradom **sirove kože, masti i ulja** (u njemačkim i mađarskim izvorima navedeno kao *Häute, Fette, Oele* odnosno *Bőrgyár*). | | | |
| **„PAPIEROS“,**<br>Moćna veletrgovina papira i pisaćeg pribora na veliko. Bili su glavni zastupnici i skladište za Kraljevinu SHS poznate tvornice papira „Ortmann i Wattens“ (Prije nego što su braća Šandor i Robert Fürst preuzela punu kontrolu nad tvrtkom, poduzeće se u oglasima s početka 1920-ih (točnije oko 1922.) spominjalo pod punim službenim nazivom **„Papieros“ Nunčić, Fürst i drugovi**.) | Suvlasnik, zajedno s bratom **Robertom Fürstom**, bio je židovski poduzetnik **Šandor Fürst** u razdoblju od 1924. do 1936. godine; od 1936. poduzeće je preuzeo **Miroslav Bloch** i nastavio ga voditi pod istim imenom. | 1924. – 1936. (1922.) | **Ilica 31** – na ovoj je adresi bio prijavljen jedan od ranijih ureda ili skladišta poduzeća.<br>**Berislavićeva ulica 16** – ovdje se nalazilo glavno sjedište veletrgovine papira i pisaćih potrepština u kasnijim godinama poslovanja tvrtke. |
| **„L. L. C. HARDTMUTH, KOH-I-NOOR“**<br>Tvornica olovaka<br>Izravni prethodnik legendarne tvornice **TOZ Penkala (Tvornica olovaka Zagreb)**<br>Godine **1946.** službeno mijenja ime u **„Tvornica olovaka Koh-i-Noor Zagreb“.**<br>**1952.** Mijenja ime u **„Grafos“**<br>**1957. – 1970. seli se na novu, veliku lokaciju u Poljačkoj ulici 56 (zagrebačko naselje Kustošija)b**<br>**1961.** Kratko se zove **„Stilos“**, nakon čega konačno dobiva | Nastala je kao rezultat spajanja domaćeg poduzetničkog duha i uglednog srednjoeuropskog kapitala.<br>Domaći osnivači bili su: **Šandor Fürst** s bratom **Robertom Fürstom,** suvlasnik, i tri njemačka partnera (**Franjo Hardtmuth** i **Friedrich Herring Frankendsdorf** (vlasnici čuvene češke industrije olovaka iz Čeških Budějovica) te **Maximilian Lamezan-Salins** iz Beča). | od 1937. do 1941. | Prilaz baruna Filipovića<br>Pogon je bio smješten na tadašnjoj periferiji grada, u **Prilazu baruna Filipovića 91**<br>(tadašnji Prilaz).<br>U imeniku iz 1941. adresa je Filipovićev prilaz 97 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| prepoznatljivo ime **TOZ (Tvornica olovaka Zagreb)b** | | | |
| **SLAVEKS, ŠUMSKO INDUSTRIJSKO D. D. U ZAGREBUb**<br>za šumsku industriju<br>Poduzeće je imalo sjedište u Zagrebu i upravljalo je velikim pogonima, uključujući pilanu i tvornicu furnira u Slavonskom Brodu te šumska dobra u Pakracu.<br>Nastalo je s namjerom objedinjavanja velikih drvnih kapaciteta, a pokrenuto je kupnjom pilane i šumskog dobra u Pakracu te preuzimanjem pilane u Slavonskom Brodu od tadašnjeg *Dioničkog društva za eksploataciju drveta iz Zagreba.* | **Alfred Spitz** bio je istaknuti židovski poduzetnik i generalni direktor te suvlasnik velikog poduzeća.<br>Financijski i upravljački stup poduzeća činila je mreža utjecajnih domaćih i stranih gospodarstvenika, bankara te uglednih stručnjaka. Većinski vlasnik: Glavni kapital iza društva osiguravalo je **Opće jugoslavensko bankarsko društvo iz Zagreba.**<br>Upravni odbor (Ravnateljstvo): Uz generalnog direktora Alfreda Spitza, upravu su činila poznata imena tadašnjeg poslovnog i javnog života: **Nikola Berković** – ugledni gospodarstvenik i bankar. **Vasilije Jovanović** – utjecajni pravnik, političar i poduzetnik. **Mavro Kandel i Alfred Schwarz** – istaknuti židovski poduzetnici iz Zagreba. **Franjo Braum**. **Inozemni partneri:** Richard Fanta (Čehoslovačka) i Franz Rottenberg (Austrija).<br>**Nadzorni odbor:** Članovi su bili domaći gospodarstvenici **Marko Bauer** i **Juraj Pejanović**, uz austrijskog predstavnika K. Loebela. | 1918. | Iako su se primarni proizvodni pogoni (velika pilana i napredna tvornica furnira) nalazili u Slavonskom Brodu i Pakracu, sjedište tvrtke i uprava bili su u samom srcu Zagreba, na adresi **Jurišićeva 22.** |
| „**HRVATSKE NEKRETNINE**“<br>Poduzeće za promet nekretninama.<br>Bavili su se isključivo posredovanjem, trgovinom ili upravljanjem nekretninama, a nisu imali velike tvorničke pogone. | **Alfred Spitz** se u službenim registrima i biografijama navodi kao **ravnatelj i suvlasnik**. On je u poduzeće unio svoj kapital i menadžersko iskustvo stečeno vođenjem velikih dioničkih društava. | 1920-ih i 1930-ih godina. | Nepoznata adresa poslovanja. Moguće na adresi njegova stana u Zvonimirovoj 6. |
| **TANIN D. D.** | Kako bi kontrolirali cijene, količine | Od 1915., | Lokacija ureda i |

| | | | |
|---|---|---|---|
| **Za promet proizvoda za strojenje kože**<br>ili **JUGO-TANIN**<br>Zagreb, KARTEL<br>Taj je kartel služio kao **zajednička prodajna i izvozna centrala** za pet ključnih tvornica tanina s prostora tadašnje kraljevine, uključujući velika postrojenja u Sisku, Đurđenovcu i Sevnici. | i kvalitetu na tržištu, vlasnici vodećih tvornica udružili su se i osnovali **kartel „Tanin“ d. d.**<br>**Viktor Schnabel** bio je vlasnik bečkog poduzeća „Schnabel“, a 1915. kupio je sisačku Tvornicu tanina d. d., koju je pripojio svojem kartelu „Tanin“ d. d. u Zagrebu, a 1938. se za stalno naselio u Zagrebu, nakon Anschlussa.<br>Uz Schnabela u kartelu su bili **obitelj Ehrmann (Aleksandar i Leon Ehrman),** vlasnici Našičke tvornice tanina i paropila d. d. (sjedište na Marulićevom trgu), **Franjo Baum**, gospodarstvenik i industrijalac iz Zagreba, te vlasnici Tvornice tanina iz Sevnice (Slovenija).<br>U radu uprave kartela sudjelovali su i velike tvornice u **Belišću** (sustav *S. H. Gutmann*, koji je blisko surađivao s Našičkom d. d. u srodnim drvnim kartelima). | točnije tijekom 1920., nastaje kartel. | uprave kartela u Zagrebu nalazila se na adresi **Marulićev trg 18** (kut s Vukotinovićevom ulicom) |
| „**DANE SINGER I ALFRED BORNSTEIN“,** veletrgovina papirom i pisaćim materijalom s vlastitom tvorničkom proizvodnjom.<br>Poduzeće je imalo i vlastitu tvorničku proizvodnju te je djelovalo u sklopu poznate **Naklade „Jadran“ (Dane Singer i drug)**. | Osnivači poduzeća su židovski poduzetnik **Dane Singer** (1875. – 1941.) i trgovac iz Križa **Alfred Bornstein** (1878. – 1957.) | neposredno **nakon 1920. ili tijekom 1922. do 1941.** | Prilaz Gjure Deželića 31. |
| **NAKLADA „JADRAN“ DANE SINGER I DRUG**<br>Poslovala je kao izravni nakladnički ogranak njihove veletrgovine papira i pisaćeg pribora u Zagrebu. | Osnivači poduzeća su židovski poduzetnik **Dane Singer** (1875. – 1941.) i trgovac iz Križa **Alfred Bornstein** (1878. – 1957.) | Točan datum osnivanja pod tim imenom nije precizno zaveden, no njezino aktivno poslovanje bilježi se od **1922.** do **1941.** | Proizvodni pogoni te sama Naklada „Jadran“ nalazili su se u **Deželićevoj ulici** 31 (današnji Prilaz Gjure Deželića). |
| **„SLJEME“ – PRVA** | Tvrtku je utemeljio kovčezar | Tvrtka je | Medulićeva 12 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| **JUGOSLAVENSKA TVORNICA KOVČEGA I KOŽNATE ROBE SEČEN I GATTI**<br>tvornica kovčega i kožne galanterije<br>Obrtnička radionica<br>Nakon rata, nove komunističke vlasti su tvrtku nacionalizirale i preimenovale je u *„Partizansko Sljeme“*. | židovskog podrijetla, koji se s obitelji doselio iz Pečuha, **Samuel Gatti** (1887. – 1944.) | Osnovana 1919., a protokolirana 1921. | |
| „**ZENIT D. D., INDUSTRIJA PLETENE ROBE“**<br>tvornica i industrija pletene robe. | Tvornicu su dvadesetih godina prošlog stoljeća osnovala i posjedovala braća **Miroslav** i inženjer **Adolf Ullmann**. Bili su cijenjeni tekstilni industrijalci i stručnjaci u Zagrebu.<br>Kasnije se kao vlasnici spominju Miroslav i ing. Adolf Neuman. | 1920. | Poslovnica: Boškovićeva 44<br>Tvornica: Branimirova ul. 43 (ovo su podaci iz 1941.) |
| **„M. NEUMANN I SINOVI“.**<br>„ZENIT“<br>Industrija pletene robe<br>Pod ovim imenom Zenit tvornica se pojavljuje 1941., a prije su poslovali pod imenom<br>trgovine i industrije platna i tekstilne robe **„M. NEUMANN I SINOVI“.**<br>Tvornica je s radom započela 1878., kada su registrirani u Čakovcu kao „S. Neumann nasljednici“.<br>Nakon 1945. godine i uspostave socijalističke Jugoslavije, država je nacionalizirala tvornicu „S. Neumann nasljednici“.<br>Pogoni su preimenovani, a iz njih je nastao **„Čateks“ (Čakovačka tekstilna industrija)**. | U Zagrebu su vlasnici i predstavnici čakovečkog poduzeća bili **Miroslav i Adolf Neuman.**<br>Službeno je tvrtku osnovao Samuel Neumann 1874. u Čakovcu. Proizvode čakovačke tvornice u Zagrebu plasirao je član obitelji Moritz Neumann, koji je vodio trgovinu tekstilom, a obiteljska trgovačka kuća „M. Neumann“ u Zagrebu je bila glavno čvorište. Upravu nad tvornicom 1908. godine preuzima Samuelov sin, **Vilim Neumann** (zajedno sa zetom Dionisom Zoorom). | Poduzeće je službeno registrirano 1874. u Čakovcu, a kasnije se sele u Zagreb (1874. – 1941.) | Poslovnica Boškovićeva 44, Tvornica, Branimirova 43. |
| **L. F. KOHN, ZAGREBAČKO SKLADIŠTE I TVORNICA** | Osnivač i dugogodišnji vlasnik tvrtke bio je ugledni zagrebački poduzetnik **Lazar Filip Kohn** | Tvrtka je prema službenim registrima | Proizvodnja i skladišta tvrtke nalazili su se na |

| | | | |
|---|---|---|---|
| **POKUĆSTVA**<br>(pod tim nazivom osnovana)<br>Zagrebačka tvrtka za proizvodnju, skladištenje i prodaju namještaja koja je aktivno djelovala u prvoj polovici 20. stoljeća.<br>U kasnijim godinama poslovanja, posebice tijekom 1920-ih i 1930-ih, pojavljuje se pod nazivom **DOMAĆA TVORNICA POKUĆSTVA** | (otuda i inicijali u nazivu tvrtke – **L. F. Kohn**). | zagrebačke industrije osnovana **1893. godine** pod nazivom *L. F. Kohn, zagrebačko skladište i tvornica pokućstva.* | adresi **Miramarska cesta 18**, dok su se izložbeni saloni i prodavaonice (trgovine) tijekom godina nalazili u užem centru grada – u **Ilici 42** te u **Radićevoj ulici 13**. (tadašnjoj *Bregovitoj* ili *Radićevoj)* |
| **CROATIA, TVORNICA PORTLAND CEMENTA D. D.**<br>Nakon rata preimenovana je u **TVORNICU CEMENTA „SLOBODA". CEMENTARA** | Osnovala ju je bečka židovska **obitelj Mandl** pod imenom Croatia tvornica portland cementa d. d., kasnije u međuratnom razdoblju, vjerojatno od 1933., na čelu joj je **Felix Mandl** (1898. – 1933.)<br>Do 1917. godine tvornica je pripadala *Prvoj hrvatskoj štedionici* (Praštediona). Između dva svjetska rata prelazi u vlasništvo švicarskog koncerna *Cementia Holding A. G.* iz Züricha. Pod imenom *Croatia d. d.* posluje sve do kraja Drugog svjetskog rata. | 1908. – 1988. | U industrijskoj zoni gradske četvrti Podsused–Vrapče.<br>Danas Huzjanova 38. |
| **JUGOSLAVENSKE TEKSTILNE TVORNICE MAUTNER D. D.**<br>Jedna od najznačajnijih tekstilnih kompanija u međuratnom razdoblju na prostorima Kraljevine Jugoslavije.<br>Kompanija je formirana spajanjem tekstilnih pogona u Litiji, Preboldu i Ajdovščini pod zajedničko dioničko društvo. Iako je proizvodna baza bila vezana uz Sloveniju, **glavno sjedište tvrtke i** | Tvrtku je **1923. godine osnovao austrijski židovski industrijalac Isidor Mautner (1852. – 1930.)**, industrijski magnat i jedan od najvećih tekstilnih pionira u Srednjoj Europi.<br>Isidorov sin, **dr. Stefan Mautner**, preuzeo je operativni vrh očevog imperija te je redovito dolazio u Zagreb i kontrolirao rad podružnica. On je ujedno bio i ključna figura koja je odobravala investicije, uključujući i gradnju luksuzne Upravne vile na Krležinom Gvozdu.<br>U Upravni odbor regrutirani su | 1923. – 1941. | Ravnateljstvo tvornice i knjigovodstvo Trg kralja Petra 7 (Zagrebački trg koji se nekada zvao **Trg kralja Petra I.** (također i *Trg kralja Petra I. Velikog Osloboditelja*) ,danas nosi naziv Trg žrtava fašizma. |

| | | | |
|---|---|---|---|
| **uprave bilo je registrirano u Zagrebu**. | ugledni zagrebački odvjetnici, bankari i industrijalci. | | |
| **PRVA HRVATSKA INDUSTRIJA UMJETNOG CVIJEĆA F. ŠTERNA** | Povezuje se s imenom **F. Šterna**, a u povijesnim izvorima koji prate obiteljske i poslovne veze zagrebačkih Židova spominje se i pod nazivom **Štern – Kraus**. | | Tvrtka se nalazila u samom srcu Zagreba, na adresi **Ilica 5**<br>**U podacima iz 1941. nalazila se u Ilici 28 (dvorište)**<br>Njegov salon i proizvodni pogon nalazili su se na prestižnoj lokaciji u **Ilici 5**, dok se u kasnijim telefonskim imenicima (iz 1920-ih) posao širi ili seli i na adresu u **Frankopanskoj ulici**. |
| **„ZAGREBAČKA INDUSTRIJA SVILE“ (ZIS)**<br>ranije<br>**S. TREBITSCH I SIN K. D. TVORNICA SVILENIH I POLUSVILENIH MARAMA SVIH VRSTA** | Glavni osnivač bila je ugledna bečka obitelj Trebitsch, odnosno njihova tvrtka **„S. Trebitsch i sin“**<br>(*S. Trebitsch & Sohn*). Oni su u Zagrebu **1934. godine** pokrenuli pogon za proizvodnju svilenih i polusvilenih marama, a tvrtka je 1939. godine službeno promijenila ime u „Zagrebačka industrija svile“. Radilo se o obiteljskom multinacionalnom kapitalu koji se iz Beča uspješno integrirao na zagrebačko i jugoslavensko tržište.<br>Osnivač poduzeća je bečka židovska obitelj industrijalaca čiji je rodonačelnik **Salamon Trebitsch**.<br>Salomonov sin, **Leopold Trebitsch (1842. – 1906.)**<br>, preuzeo je obiteljski posao.<br>Leopoldov posinak **Siegfried** | 1934.<br>Prateći ekonomske interese, **1934. pokreću podružnicu u Zagrebu**, prebacujući dio strojeva i stručne radne snage iz Austrije | Sjedište u Beču, tvornica u Bužanovoj ulici 20A. |

| | | | |
|---|---|---|---|
| | **Trebitsch (1868. – 1956.)** | | |
| **ELEKTROPROIZVOD, ING. FUCHS NIKOLA K. D.** | Vlasnik poduzeća bio je **ing. Nikola Fuchs**, inženjer tehničke kemije židovskog podrijetla i član Zagrebačke inženjerske komore. Osim *Elektroproizvoda*, u svom je vlasništvu imao i poduzeće *Noris.* | Poduzeće je osnovano **1934.**, dok je s redovitom proizvodnjom elektrotehničkog pribora i materijala započelo **1937.** u Zagrebu. | **Tratinska ulica 30/I**. |
| **ZAGREBAČKE PEKARNE KLARA D. D. (današnji naziv, odnosno od 1945. Gradsko pekarsko poduzeće)** Vuče korijene iz zagrebačkog paromlina i Gradske pekarne osnovane još početkom 20. stoljeća (1909.). Nastale su spajanjem i razvojem nekoliko povijesnih industrijskih pekara i mlinova, pa se osnivačima smatra više zagrebačkih obitelji i poduzetnika s kraja 19. i početka 20. stoljeća. Zbog velike profitabilnosti posla, ove su obitelji pokrenule prve prave tvornice kruha. Tako je **1909. godine** osnovana **GRADSKA PEKARNA D. D.** (u Dalmatinskoj ulici), a 1912. godine obitelji Wieland i Guthard osnivaju **SJEDINJENE PEKARNE WIELAND I GUTHARD D. D.** u Ilici. | **Obitelji Zeininger, Guthard, Draganec, Wieland, Krpić i Rukavina:** Oni su na lokacijama današnjih Klarinih postrojenja pokrenuli prva privatna industrijska pekarska poduzeća u Zagrebu.<br>Židovska obitelj **Guthard** bila je vlasnik pekare (Josip Guthard). | 1909. | Gradska pekarna d. d. (osnovana 1909.) imala je sjedište i pogon u Dalmatinskoj ulici 11.<br>Sjedinjene pekarne Wieland i Guthard d. d. (osnovane 1912.) imale su sjedište i pogon u Ilici 191. |
| **JUGOPHARMACIJA D. D.** veletrgovina i tvornica farmaceutskih preparata preteča današnje tvrtke **MEDIKA D. D.** | Pokrenuta je 1921. godine kao laboratorij zagrebačkih ljekarnika, a formalno je organizirana u kolovozu 1922. udruživanjem više vlasnika. | 1921. | Počela je na adresi **Prilaz Gjure Deželića 12,** a poslije u Jukićevoj ulici 12 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| Kao temelj uzet je laboratorij Straussa i Hafnera | Godine 1928. sjedište i pogoni preseljeni su u Jukićevu ulicu 12 u Zagrebu.<br>**Strauss** i **Hafner** (ponegdje se navodi i kao *Rudolf Hafner*) bili su **zagrebački ljekarnici židovskog podrijetla** čiji je privatni kemijsko-farmaceutski laboratorij poslužio kao stvarna tehnička i proizvodna jezgra iz koje je nastala **Jugopharmacija d. d.,** a od 1924. vođenje i vlasnički primat preuzima ljekarnik Nikola Košćec. | | (od 1928.) |
| **KARTONAŽA „LYON I MARBERGER“**<br>tvornica za proizvodnju kartonske ambalaže | Suvlasnik ove uspješne kartonaže bio je **Đuro Marberger** (rođen u Nijemcima 1905. godine). Obitelj Marberger bila je dio židovske zajednice u Zagrebu. | Nepoznato je kada je osnovana. | Vlaška 81 a |

Popis sastavila dr. sc. Ljiljana Dobrovšak